

Om krisen eller kriget kommer
– en uppföljning av informationsinsatser till
allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap

Huvudrapport

ISSN 1653-0942
978-91-87541-32-2
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2015

Förord

Försvarsutskottet beslutade den 26 mars 2015 att följa upp sina uttalanden om vikten av information från myndigheter, kommuner och frivilligorganisationer till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en kris- eller krigssituation.

Syftet med en uppföljning är att kartlägga och analysera vad som görs på området och på så sätt bidra till en fördjupad diskussion i ämnet. Uppföljningen berör frågor om hur information förmedlas och vilken information som centrala, regionala och lokala aktörer ger till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap.

Underlagen till uppdraget har tagits fram av utredaren Elisabet Michailaki Lindquist i samarbete med föredraganden Mats Lundström vid försvarsutskottets kansli.

Stockholm i oktober 2015

Allan Widman (FP)

Utskottsordförande

Lars Franzén

Kanslichef

Innehållsförteckning

Förord	3
Sammanfattning	5
1 Uppföljningen	8
1.1 Syfte och frågeställningar	8
1.2 Bakgrund	8
1.3 Upplägg	9
1.3.1 Kartläggning av informationsinsatser	9
1.3.2 Frågor till ett urval av aktörer	9
1.4 Begreppsförtydliganden	10
1.4.1 Kris och krig	10
1.5 Rapportens disposition	11
2 Uppföljningens resultat	12
2.1 Information till allmänheten finns på webben	12
2.1.1 Val av kanaler för information till allmänheten	13
2.1.2 Tillgänglig information för alla invånare	15
2.1.3 Information om individens ansvar ges av vissa aktörer	16
2.1.4 Aktörerna om deras roll och ansvar	18
2.1.5 Bakgrund till vissa informationssatsningar	21
2.1.6 Några förklaringar till avsaknad av information	22
2.2 Information om att den enskilde har ett ansvar	22
2.2.1 Den enskildes ansvar juridiskt och funktionellt	23
2.2.1 Gränslinjen mellan den enskildes och det allmännas ansvar	25
2.3 Den enskilde ska bli medveten och förbereda sig	28
2.4 Checklistor över vad individen bör ha	29
2.5 Att klara sig i 72 timmar	29
2.5.1 Göteborgs stads satsning på 72-timmarskampanjer	30
2.5.2 Invändningar mot 72-timmarskampanjer	31
2.6 Internationell utblick	32
2.6.1 Andra nordiska länders informationssatsningar	32
2.6.2 Informationssatsningar och kampanjer i Nordamerika	33
2.7 Hur når man ut? Uppföljning av satsningar	33
2.8 Konsekvenser av ett förnyat fokus på det civila försvaret	37
3 Utskottets bedömning	39
Exempel på informationssatsningar	43
Referenser	52

Sammanfattning

Utskottets bedömning

Försvarsutskottet anser att ett ökat fokus på den enskildes ansvar och krisberedskap ligger i tiden, bl.a. mot bakgrund av den säkerhetspolitiska, teknologiska och klimatologiska utvecklingen i Sverige och i omvärlden. Den enskildes roll och förmåga bör i det sammanhanget stärkas ytterligare. Ökad kunskap ger ökade förutsättningar för utveckling, varför utskottet genom denna rapport vill stimulera till en diskussion och inspirera myndigheter och andra aktörer att vidta ytterligare åtgärder. Rapporten visar på att det finns utvecklingsmöjligheter på bl.a. kommunal och regional nivå. Utskottet konstaterar att informations- och utbildningsbehovet är stort och att både myndigheter och frivilligorganisationer, i samverkan med skolorna, har en viktig roll för att tillfredsställa detta behov. Rapporten visar också på att den moderna teknologin har både för- och nackdelar som man måste ta hänsyn till när man diskuterar information till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en kris- eller krigssituation. Genomgången visar vidare på att civilförsvarets direkta behov sällan beaktas uttryckligen i informationsflödet och att förberedelser för höjd beredskap och krig kräver utvecklade informationsinsatser. Ur ett författningsmässigt perspektiv konstaterar utskottet vidare att det finns föreskrifter för informationsinsatser till allmänheten vid en kris, men utskottet vill understryka behovet av att regeringen ser över föreskriftsstödet ytterligare. Vikten av samordning mellan relevanta aktörer betonas överlag. För att stimulera till diskussion vill utskottet lyfta fram några goda exempel på information till allmänheten. Utskottets förhoppning är att dessa exempel med start på sidan 43 kan tjäna som inspiration för relevanta aktörer i det svenska samhället till förmån för en förbättrad krisberedskap för alla människor med hemvist i Sverige.

Utskottets bedömning återfinns i sin helhet på s. 39.

Uppföljningens resultat

En uppföljning av vilken information som ges till allmänheten om den enskildes ansvar i händelse av en krissituation visar följande:

- Information till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en krissituation i samhället ges av vissa aktörer, framför allt av Myndigheten för samhällsskydd och beredskap (MSB) på webbplatserna DinSäkerhet.se och Krisinformation.se. Hälften av länsstyrelserna ger tydlig information om den enskildes ansvar. En kartläggning av ett fyrtiotal kommuners webbplatser visar att en tredjedel innehöll denna information medan en tredjedel har lagt upp länkar till myndighetswebbplatser där

detta budskap finns, men inte formulerat explicit att individen har ett eget, personligt ansvar för sin säkerhet och bör förbereda sig. Övriga aktörer vänder sig i sin krisberedskapsinformation framför allt till andra aktörer.

- Information riktad till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en krissituation förmedlas till största delen via internet. Det finns särskilda webbplatser men även poddsändningar, filmer på YouTube, Twitterflöden och bloggar. Flera aktörer planerar att utveckla appar. Broschyrer förekommer i viss utsträckning framför allt på lokal nivå. Det förekommer särskilda satsningar där information ges i muntlig form på mässor och köpcentrum, via i annonser i kollektivtrafik och gratispress, men även i form av undervisning i skolan och kurser för allmänheten. Under en kris är Sveriges Radios P4 en av de viktigaste kanalerna för information till allmänheten.
- Budskapet om att den enskilde har ett ansvar i en krissituation har två syften: Dels att medvetandegöra att vardagslivet vid en kris inte kommer att fortlöpa normalt utan att väldigt många saker som vi tar för givna inte kommer att fungera. Vatten upphör då pumpar slutar fungera, elektronisk betalning fungerar inte, färskvaror i butiken tar slut då transporter inte fungerar, osv. Dels att den enskilde måste förbereda sig för att klara sig själv och ta hand om sina närmaste, åtminstone i krisens inledande skede. Det innebär att införskaffa vissa ting och att lagra ett förråd av förnödenheter. Checklistor som ska vägleda individen har tagits fram i detta syfte. Argumentet som framförs är att genom att förbereda sig på detta vis kan det allmänna fokusera på att hjälpa utsatta grupper: de som mest behöver hjälp.
- Frågan om den enskildes ansvar handlar om en avvägning mellan individens ansvar för sitt liv och sin egendom och det allmännas ansvar att säkra befolkningens hälsa och överlevnad. Gränsen för var den enskildes ansvar upphör och var det allmännas ansvar börjar går inte att fastställa. Det beror på krisscenariot m.fl. faktorer. Det juridiska ansvaret för individen framstår som svårt att reglera i lag.
- Informationskampanjer om att individen bör klara sig själv i 72 timmar förekommer i ett växande antal kommuner och delvis på nationell nivå genom Civilförsvarsförbundet.
- De nordiska länderna informerar allmänheten om den enskildes ansvar men det skiljer sig i omfattning och frekvens. Norge och Danmark informerar på likartat sätt som MSB och med särskilda webbplatser. Island har ett väl utbyggt kristänkande på grund av landets geografiska förutsättningar. Information ges i olika kanaler, i stor omfattning och på hög detaljnivå. Allmänheten är väl införstådd med behovet av att vara förberedd för en kris. Frivilligorganisationer spelar en nyckelroll före och under kriser. Finland har i mindre utsträckning lagt upp information som riktar sig till allmänheten om individens ansvar vid en krissituation, men har en riktad informationssatsning till en nyckelgrupp (lantbrukare).
- Kanada lanserar 72-timmarskampanjer sedan flera år tillbaka, så även USA. Argumenten för att förbereda sig handlar om att öka chansen till

överlevnad och att klara en kris snarare än att det är en resursfråga för det allmänna. Förväntningarna på individen är höga. Fokus i hela processen ligger på att förbereda sig. Tonvikten ligger inte enbart på de ting man behöver införskaffa utan även på kommunikation och planering.

1 Uppföljningen

Försvarsutskottet beslutade den 26 mars 2015 att följa upp sina uttalanden om vikten av information från myndigheter, kommuner och frivilligorganisationer till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en kris- eller krigssituation.¹

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppföljningen är att kartlägga och analysera vad som görs på området och på så sätt bidra till en fördjupad diskussion i ämnet. Tanken är att bättre kunna lyfta fram vad den enskilde bör tänka på inför och under en större kris i Sverige.

Uppföljningen har inriktats på följande frågor:

- Hur har man arbetat för att få ut informationsinsatser?
- Vilken information ges till den enskilde?
- Vad är det man vill att den enskilde ska göra?
- Var går gränsen för den enskildes ansvar? Hur ser lagstodet ut när det gäller den enskildes ansvar?
- I information riktad till enskilda förekommer checklistor över vad man behöver ha hemma vid en kris. Är dessa checklistor lätta att hitta? Skiljer sig checklistorna åt innehållsmässigt?
- Vissa aktörer driver informationskampanjer om att klara sig i 72 timmar. Vad innebär kravet i praktiken och vilken grund finns för kravet?

Dessutom ingår att göra en jämförelse med hur man arbetar med dessa frågor i de övriga nordiska länderna och i Nordamerika, framför allt Kanada.

1.2 Bakgrund

I proposition 2013/14:144 Lag om sprängämnesprekursorer och redovisning av krisberedskapens utveckling lämnade regeringen en redovisning av krisberedskapens utveckling till riksdagen. I sin redogörelse behandlade regeringen bl.a. den enskildes roll i krisberedskapen. Regeringen framhöll att grunden i arbetet med krisberedskapen ytterst bygger på enskilda människors riskmedvetenhet, ansvarstagande och förmåga. I redogörelsen redovisade regeringen åtgärder som har vidtagits för att värna enskilda människor, däribland ett nytt tekniskt system som har införts för Viktigt meddelande till allmänheten (VMA) via mobil och fast telefoni vid allvarliga kriser och olyckor och en funktion för informationsöverföring på telefonnummer 113 13. Regeringen framhöll även att för att öka allmänhetens kunskaper om krisberedskapen finns

¹ Protokoll utskottssammanträde 2014/15:28.

behov av ytterligare informationsinsatser, t.ex. att de som inte har omedelbart behov av insatser bör ha beredskap att klara sin egen försörjning och säkerhet. Med referens till Kanada, och som MSB lyft fram som exempel, kan det handla om att ha förnödenheter i hemmet som räcker i 72 timmar.²

Utskottet framhöll i sin beredning av redogörelsen att det ser positivt på vad regeringen anför om att sätta människan i centrum för krisberedskapsarbetet och instämmer i att det är värnandet om den enskilda individens och befolkningens hälsa och säkerhet som ska prioriteras. I linje med detta välkomnade utskottet MSB:s föreslagna informationsinsatser i samverkan med berörda aktörer, inklusive skolor och frivilligrörelser, med syfte att stärka den enskildes förmåga. Utskottet delade Försvarsberedningens uppfattning att frivilliga försvarsorganisationer har en viktig roll att spela i folkförankring och att utbildningsinsatser generellt kan utvecklas.³

1.3 Upplägg

1.3.1 Kartläggning av informationsinsatser

För att få en bild av vilken information som viktiga aktörer ger till allmänheten om kris- och krigssituationer för att öka den enskildes ansvarstagande och förmåga att klara en kris gjordes en kartläggning av webbplatser.⁴

Aktörer på central, regional och lokal nivå ingick i kartläggningen. På central nivå ingick MSB och myndigheter med särskilt ansvar för krisberedskapen. På regional nivå ingick samtliga länsstyrelser. På lokal nivå gjordes ett urval av ett fyrtiotal kommuner baserat på kriterierna att uppnå geografisk spridning över hela landet och att få med både stora och små kommuner, kust- och inlandskommuner, kommuner med förhöjd riskbild samt kommuner som ligger i storstäder och i glesbygden (se bilaga 2).

Aktörernas webbplatser besöktes under maj månad 2015. Kartläggningen är alltså en ögonblicksbild av offentlig information på internet vid en viss tidpunkt.

Kontakter togs även med MSB och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) samt myndigheter i de nordiska länderna som har ett motsvarande uppdrag. Relevanta webbplatser i Norden, Kanada och USA besöktes.

Resultatet av kartläggningen sammanfattas i avsnitt 2. En fullständig redovisning av kartläggningen återfinns i bilaga 1.

1.3.2 Frågor till ett urval av aktörer

I en efterföljande fördjupningsdel kontaktades ett urval av aktörer för att få svar på frågor som uppkommit under arbetet med kartläggningen eller som

² Prop. 2013/14:144, s. 29.

³ Bet. 2013/14:FöU11, s. 28.

⁴ Med webbplats avses här en sammanhängande samling av texter, dokument och bilder som lagras på en webbserver och nås genom ett specifikt domännamn. En webbplats har en ”start-sida” och består av olika ”webbsidor”.

kartläggningen inte kunnat kasta ljus över. Ett antal öppna frågor skickades till MSB, SKL, tre länsstyrelser, fem kommuner och tre frivilligorganisationer. Ansvariga chefer för säkerhet och beredskap (eller motsvarande) kontaktades skriftligen.

Majoriteten av frågorna var gemensamma för aktörer på central, regional och lokal nivå, med vissa specifika frågor till respektive aktör utifrån vad som framkommit i kartläggningen. Frågorna till intresseorganisationerna Civilförsvarförbundet, Svenska Lottakåren och Röda Korset var sinsemellan likartade (se bilaga 2).

Samtliga aktörer besvarade frågorna. I vissa fall har frågorna besvarats av den högsta chefen inom organisationen, som i fallet med Svenska Lottakåren och Civilförsvarförbundet, eller enheten. I vissa fall har den ansvariga chefen överlämnat frågorna till en handläggare.

1.4 Begreppsförtydliganden

1.4.1 Kris och krig

”Kris” är ett begrepp som kan förekomma i flera sammanhang. En kris kan inträffa på individnivå och samhällsnivå. Kartläggningen har fokuserat på information om kris på samhällsnivå i betydelsen större olyckor, naturolyckor och katastrofer, s.k. extraordinära händelser i krisberedskapssammanhang. En extraordinär händelse innebär att en allvarlig störning eller risk för allvarlig störning i viktiga samhällsfunktioner har uppstått som kräver skyndsamma insatser av kommuner och landsting.⁵ En kris behöver inte drabba hela landet utan kan vara lokalt avgränsad till ett eller flera samhällen, t.ex. ett dammbrott eller ett kemiskt eller radioaktivt utsläpp. I kartläggningen används ”kris” om händelser som drabbar hela lokalsamhällen eller landet som helhet.

Begreppet ”krig” eller ”krigssituation” förekommer inte i det undersökta materialet. Det beror bl.a. på att termen ”krisberedskap” även fångar in beredskap inför krig. Den civila beredskapen innefattar att i fred vidta sådana åtgärder inom det civila försvaret att det under kriser och krig kan medverka i de samlade försvarsansträngningarna, säkra viktiga samhällsfunktioner och skydda befolkningen.⁶ Beredskapen inför krig byggs upp underifrån, i beredskapen för kriser. ”Förmågan att hantera kriser i samhället i fredstid ger en grundläggande förmåga att också hantera situationer under höjd beredskap.”⁷ Försvarsutskottet framhöll i betänkande 2013/14:FöU11, i samstämmighet med regeringen och Försvarsberedningen, att civilt försvar till stor del bygger på dagens befintliga och civila krisberedskapsverksamhet.⁸ En annan orsak är

⁵ Extraordinär händelse definieras i lagen (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap.

⁶ www.ne.se/civil.

⁷ Prop. 2015/16:1, utg.omr. 6, s. 92.

⁸ Bet. 2013/14:11, s. 34.

att information om krigssituationer inte kan vara av förebyggande karaktär på samma sätt som information om krissituationer kan vara.⁹

Man kan även ta i beaktande hur regeringen formulerade informationsuppdraget till MSB i regleringsbrevet för budgetåret 2012:

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska redovisa hur en samlad återkommande informationssatsning till allmänheten kan genomföras för att förbättra kunskapen hos den enskilde om ansvar och möjligheter vid en kris.¹⁰

I regleringsbrevet för budgetåret 2014 står följande:

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska i enlighet med myndighetens redovisning av uppdrag 29 i regleringsbrevet för 2012, med delaktighet av berörda ideella organisationer, genomföra en informationssatsning till allmänheten för att förbättra kunskapen om samhällets krishanteringsförmåga samt för att öka den enskildes förmåga att själv hantera konsekvenserna av en kris.¹¹

MSB beskriver i sin återrapportering att uppdraget består av två delar: dels ska informationen till allmänheten handla om samhällets krishanteringsförmåga, dels om den enskildes förmåga att själv hantera konsekvenserna av en kris. ”Vi väljer att i fortsättningen använda begreppet samhällets och den enskildes krisberedskap för att beskriva innehållet i informationen.”¹²

1.5 Rapportens disposition

Rapporten består av två delar: en huvudrapport och en del med bilagor.

I huvudrapporten ges en redogörelse för uppföljningens resultat. Genomgående refereras till kartläggningen som återfinns i bilagedelen (bilaga 1). Därefter följer utskottets bedömning samt en samling exempel på informationssatsningar.

⁹ En av aktörerna, Botkyrka kommun, framhåller att det är viktigt med före-information om krisberedskap eftersom beredskapen måste finnas i vardagen och är till gagn även för krigsberedskapen. Krisberedskapen är däremot ur ett kommunalt perspektiv ett undantag, och där krävs det en större samverkan kring informationen som måste vara mer anpassad efter det uppkomna scenariot. När det gäller information om krig finns det inte samma möjligheter till en före-kommunikation, i annat än det som redan täckts in av krisberedskapen. (Botkyrka kommun, skriftligt svar 2015-09-09).

¹⁰ Försvarsdepartementet, Regleringsbrev för MSB, Fö2013/300/SSK 2012, s. 5.

¹¹ Försvarsdepartementet, Regleringsbrev för MSB, Fö2014/2014/ESL (delvis), s. 3.

¹² MSB, Inriktning informationsuppdrag 2014, s. 3.

2 Uppföljningens resultat

2.1 Information till allmänheten finns på webben

Uppföljningen visar att information till allmänheten finns på aktörernas egna webbplatser. Det finns även en trend att ta fram särskilda webbplatser med syftet att informera allmänheten om säkerhet och beredskap. MSB har tagit fram webbplatserna DinSäkerhet.se, Krisinformation.se (myndighetsgemensam webbplats) och Säkerhetspolitik.se (se bilaga 1, s. 5–10). Länsstyrelsen Kronobergs län har tagit fram webbplatsen HesaFredrik.

Utöver att lägga ut statisk information på särskilda webbplatser och/eller webbsidor informerar vissa myndigheter på andra sätt på internet. MSB och Energimyndigheten producerar poddsändningar och filmer som ligger uppe på YouTube. MSB satsar även på att informera och kommunicera via sociala medier. På Krisinfobloggen, dvs. den blogg som finns på webbplatsen Krisinformation.se, framgår att man ofta får frågan var motsvarigheten till den gamla telefonkatalogens sidor Om kriget kommer finns i dag. Krisinfobloggens kommentar är att nuförtiden finns ingen utskriven Om krisen kommer som möter hela Sveriges informationsbehov vid alla olika sorters händelser och kriser. Svaret är att den information som finns om krisberedskap normalt finns på internet hos de myndigheter som har ansvaret för frågorna.¹³

MSB genomför specifika informationskampanjer utifrån regeringsuppdrag, t.ex. en kampanj som riktar sig till totalförsvarspliktiga 18-åringar, i samarbete med Försvarsmakten och Rekryteringsmyndigheten. MSB producerar gratis undervisningsmaterial för skolans samtliga åldersgrupper. Ett exempel är Blackout, ett kunskapsspel om samhällets och den enskildes beredskap inför ett elavbrott (se bilaga 1, s. 11).

MSB tilldelar medel till frivilligorganisationer för att dessa ska informera allmänheten.¹⁴ Civilförsvarsförbundet och Blå Stjärnan har på detta vis utarbetat informations- och utbildningssatsningar på webben (t.ex. hardukoll.nu). Civilförsvarsförbundet och Svenska Lottakåren informerar allmänheten genom att kostnadsfritt ge kurser som är tänkta att öka den enskildes beredskap

¹³ <https://blogg.msb.se/krisinformation> (Hämt i vecka 9).

¹⁴ Enligt uppdrag i regleringsbrevet för budgetåret 2014 (med referens till uppdrag i regleringsbrevet för budgetåret 2012) ska MSB genomföra informationssatsningar till allmänheten med delaktighet av berörda ideella organisationer för att förbättra kunskapen om samhällets krishanteringsförmåga samt öka den enskildes förmåga att själv hantera konsekvenserna av en kris. Försvarsdepartementet, Regleringsbrev för budgetåret 2014, s. 3.

och förmåga att hantera krissituationer (se bilaga 1, s. 46 och 49).¹⁵ Röda Korset bedriver utbildningarna Första hjälpen och Hjärt- och lungräddning, Barnolycksfall och Psykologisk första hjälpen.¹⁶

2.1.1 Val av kanaler för information till allmänheten

Av den kartläggning som gjorts inom ramen för denna uppföljning framgår att internet dominerar som kanal för information till allmänheten. Informationsinsatser i form av framställning av broschyrer eller enklare foldrar till hushållen förekommer i mindre utsträckning enligt kartläggningen, mest på lokal och regional nivå (se bilaga 1, s. 46ff). En fråga som ingått i uppföljningen rör valet av kanaler.

Elektroniska och fysiska kanaler

MSB framhåller att information om samhällets och enskildas beredskap inför händelser och kriser bör vara utformad så att den enkelt kan tillhandahållas via en mängd kanaler, såväl elektroniska som rent fysiska, inte minst med tanke på händelser där infrastruktur som el, telefoni och internet påverkas.

MSB bedömer att för förebyggande information är kommunernas webbplatser och sociala medier de viktigaste kanalerna på lokal nivå. MSB bedriver under 2015 ett informationsprojekt där kommuner får stöd i hur de kan utveckla sin lokala webbaserade krisberedskapsinformation. Här ingår även vilken sorts information allmänheten kan behöva få före händelser som kan slå ut kommunens webbplats, t.ex. var uppsamlingsplatser och värmestugor kommer att finnas. På nationell nivå är MSB:s webbplats DinSäkerhet.se en central kanal för mer övergripande och generell information, råd, tips och fakta. Webbplatsen Krisinformation.se ger enskilda tillgång till och guidning om myndigheternas bekräftade och samordnade information före, under och efter en kris.¹⁷

¹⁵ Svenska Lottakåren bedriver även utbildning för sina medlemmar, på uppdrag av MSB, Försvarsmakten, Post- och telestyrelsen, Strålsäkerhetsmyndigheten, Jordbruksverket, kommuner och länsstyrelser. Lottakårens medlemmar kan verka som ledningsstöd/stabsstöd i händelse av situationer där samhällets ordinarie funktioner är hårt ansatta och behöver stötning. Svenska Lottakåren, skriftligt svar 2015-09-07.

¹⁶ Röda Korset framhåller att de färdigheter som organisationens utbildningar ger blir särskilt betydelsefulla i en krigssituation. Röda Korset har beredskap – genom organisationens ca 30 000 frivilliga – att kunna stödja drabbade vid större kriser såväl som vid mindre ”vardagskatastrofer”. Svenska Röda Korset, skriftligt svar 2015-08-26.

¹⁷ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

Kanaler vid elavbrott

Vid händelser som tillfälligt slår ut internet och telefoni är Sveriges Radio P4 den kanal som kommuner och andra aktörer i första hand använder för att informera allmänheten.¹⁸ I andra hand upprättas informationscentrum och anslagstavlor. För att öka effekten av kommunikationsinsatserna vid sådana händelser framhåller MSB att ansvariga aktörer i förväg bör informera allmänheten om var information om händelsen kommer att finnas när det egna området drabbas av internetbortfall, fysiskt såväl som digitalt.¹⁹

Det digitala mediets sårbarhet

Energimyndigheten tog 2007 fram broschyren Elavbrott – vad gör jag nu?. Den ingick som en del i ett helt informationspaket som skickades till centrala myndigheter, länsstyrelser, kommunala energi- och klimatrådgivare m.fl. På myndighetens webbplats ligger numera filmen Om det blir el- eller värmeavbrott – vad gör du då? (se bilaga 1, s. 13).

Myndigheten framhåller att frågan om trycksaker kontra digitalt förmedlad information är komplicerad. Trenden är förvisso att färre saker trycks och skickas ut. Men det finns fler parametrar att ta hänsyn till i valet av kanal, menar Energimyndigheten. Det är en bättre strategi att ta fram målgruppsanpassade budskap och sprida informationen i förväg till olika typer av vidareförmedlare, i stället för att fokusera på vad som inte kommer att fungera i en krissituation, menar myndigheten. Film har t.ex. fördelen att många användare lättare tar till sig informationen. Energimyndigheten informerar både mottagare och vidareförmedlare. Genom att stödja och ge information till kommunernas energi- och klimatrådgivare når myndigheten kommuninvånare. Medier är en annan vidareförmedlare (t.ex. gratistidningen Vi i Villa).²⁰

Energimyndigheten betonar apropå det digitala mediets sårbarhet att det finns väldigt få scenarier där *hela* Sverige skulle drabbas av ett elavbrott. Ofta är det frågan om *ett* område som har elavbrott. Hushållet är kanske drabbat, men kanske har man fungerande elförsörjning på jobbet eller i skolan eller om någon släkting eller bekant har det på annan ort. Ett elavbrott kan bli långvarigt, med besvärliga konsekvenser för de drabbade, men inte i hela Sverige. Mottagarens elberoende behöver inte vara gränssättande för att informationen ska nå fram, framhåller Energimyndigheten. Fungerar t.ex. P4-sändningen har många tillgång till radiomottagare – trots elavbrott – genom mobiler, batteriradioapparater och i bilen.²¹

¹⁸ Under en kris är SVT och SR P4 mycket viktiga kanaler för att snabbt nå allmänheten med information (t.ex. att stänga fönster och inte gå ut pga. farlig rök eller att inte dricka dricksvattnet). Public service informerar inte i förebyggande syfte.

¹⁹ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

²⁰ Energimyndigheten, telefonintervju och e-brev, 2015-09-21, 2015-09-23.

²¹ Något som ofta glöms bort är att i bilen finns tillgång till radio, värme, möjlighet att ladda mobil etc. Energimyndigheten, telefonintervju 2015-09-21 och skriftligt svar 2015-09-23.

Granssamverkan och hushållstidningar

Det har i fördjupningsdelen framkommit att det även finns andra kanaler på lokal nivå, vid sidan om den centrala kommunala webbplatsen. Botkyrka kommun framhåller att man har grannstöd och granssamverkan med snabba kontaktvägar ut till flertalet boende i såväl villor som flerbostadshus.²² Luleå kommun informerar kommuninnevånarna även via hushållstidningen Vårt Luleå som skickas till alla hushåll fyra gånger per år.²³ Tidningen ger en bred kommuninformation.

Göteborgs stad genomför olika kampanjer och informerar då även på mäsor, i kollektivtrafiken, i gratispress och i köpcentrum. Göteborgs stad har tillsammans med Räddningstjänsten Storgöteborg tagit fram en film om VMA som visades före samtliga filmvisningar på SF-biografer i Göteborg under juni månad 2014 och oktober månad 2015.²⁴

2.1.2 Tillgänglig information för alla invånare

En fråga som ställts i uppföljningen är hur det tillförsäkras att informationen till allmänheten når alla? Kartläggningen visade att några aktörer har en lättläst version på sin webbplats och några har flera språkversioner (se bilaga 1, s. 4).

MSB arbetar med tillgänglighetsanpassad information

Generellt sett eftersträvar MSB enkla och korta informationstexter. Man använder vedertagna standarder, och informationen kan anpassas för att vara tillgänglig i olika miljöer och med olika tekniker. Webbplatsen DinSäkerhet.se är anpassad för olika skärmläsningssystem; text kan t.ex. läsas upp för synskadade/blinda. Många av MSB:s filmer är textade, och i MSB:s YouTube-kanal kan man välja språköversättning (Google translate). Det finns poddsändningar för lyssning.²⁵

Översättning till samtliga språk inte alltid möjligt

Klarspråk, lättlästa versioner samt verktyg i program som underlättar för vissa funktionsnedsättningar är likaså vanligt hos tillfrågade aktörer på regional och lokal nivå. Att göra informationen tillgänglig på de språk som talas i länet eller kommunen framstår i vissa fall som en större utmaning. Länsstyrelsen i Uppsala län har färdig information om strålskydd vid en kärnkraftsolycka på 17 språk, men vad gäller övriga krishändelser, inklusive krig, kommer länsstyrelsen att informera på svenska och engelska. I nuläget bedömer länsstyrelsen i Uppsala län att det inte är ett realistiskt mål att i en krissituation kunna ge

²² Botkyrka kommun, skriftligt svar 2015-09-09.

²³ Luleå kommun, skriftligt svar, 2015-09-03.

²⁴ Göteborgs kommun, skriftligt svar 2015-09-09.

²⁵ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

snabb och korrekt information på fler språk.²⁶ Både i Luleå kommun och Göteborgs stad talas över 100 olika språk.²⁷ I Västerås stads kriskommunikationsplan finns tydligt beskrivet att informationen ska vara tillgänglig för alla kommuninvånare, och i kriskommunikationsgruppens snabbguide finns praktiska råd om hur detta ska utföras. Staden behöver dock bli snabbare på att få ut text översatt till andra språk.²⁸ Göteborgs stads informationssatsning 72 timmar är framtagen med enkla budskap på enkel svenska samt i bilder (pictogram). Efter dialog med olika parter inom kommunen beslutade kommunen att materialet i ett första skede endast skulle tas fram på svenska. (Staden har dock beredskap att översätta och trycka foldern på de språk som i framtiden kan komma att efterfrågas.)²⁹

2.1.3 Information om individens ansvar ges av vissa aktörer

På central nivå informerar MSB

MSB ska enligt instruktionen verka för att skapa en sammanhållen information om skydd mot olyckor, krisberedskap, totalförsvar och säkerhetspolitik.³⁰ Av den kartläggning som gjorts inom ramen för denna uppföljning framgår att MSB på central nivå tydligt framhåller i samtliga informationssatsningar att individen har ett eget ansvar i krisberedskapen – ett ansvar att känna till samhällets sårbarhet och att genom egna förberedelser försöka öka sin förmåga att klara sig och ta hand om de sina vid en kris (se bilaga 1, s. 5–10).

Myndigheter med särskilt ansvar för krisberedskapen har däremot vanligtvis inte lagt upp någon information på sina webbplatser som vänder sig till allmänheten om krisberedskap och den enskildes ansvar. Det finns dock några undantag. Energimyndigheten, Post- och telestyrelsen, Trafikverket och Strålskyddsmyndigheten informerar allmänheten inom sitt respektive ansvarsområde om kriser som kan bryta ut och ger vissa råd till den enskilde (se bilaga 1, s. 13–18).

En tredjedel av länsstyrelserna lyfter fram individens ansvar

På regional nivå framgår det av kartläggningen att en dryg tredjedel av länsstyrelserna vänder sig till allmänheten och informerar på sina webbplatser om att individen har ett ansvar för sig själva och sina nära i en krissituation. Hur ingående man argumenterar för individens ansvar varierar. Länsstyrelserna i Dalarna och Kronobergs län har dessutom tagit fram särskilda webbplatser för att informera om individens ansvar, öka individens kunskap om risker och ge goda råd om hur det går att klara en kris genom rätt förberedelser (se bilaga 1,

²⁶ Länsstyrelsen i Uppsala, skriftligt svar 2015-09-07.

²⁷ Luleå kommun, skriftligt svar 2015-09-03.

²⁸ Västerås stad, skriftligt svar 2015-09-09.

²⁹ Göteborgs stad, skriftligt svar 2015-09-09.

³⁰ Förordning (2008:10012) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.

s. 20 f.). Några länsstyrelser ger tips och råd till allmänheten utifrån den specifika riskbild som finns i länet (kärnteknisk olycka eller större dammbrott), dock utan att behandla frågan om individens ansvar. Man formulerar inte explicit att individen har ett ansvar att förbereda sig inför en kris och kunna klara sig själv och ta hand om de sina utan hjälp av det offentliga under en inledande fas.

Nästan hälften av länsstyrelserna ger enbart en mer organisatoriskt präglad redogörelse för krisberedskapen i länet. Det är information som är riktad till en annan målgrupp (andra aktörer med ansvarsområden inom säkerhet och krisberedskap) (se bilaga 1, s. 27 f.).

En del kommuner informerar om att individen har ett ansvar

Kartläggningen på lokal nivå visar att en tredjedel av ett fyrtiotal kommuner (15/42) informerar explicit om att individen har ett personligt ansvar för sin säkerhet och bör vara förberedd för en krissituation. Vissa kommuner informerar mer ingående än andra och förtydligar vad det personliga ansvaret innebär, andra mer kortfattat, men budskapet är tydligt (se bilaga 1, s. 28–39).

En tredjedel av kommunerna (14/42) ger olika praktiska råd och tips till allmänheten om hur man förbereder sig för och klarar olika krissituationer (elavbrott, vattenbrist, oväder o. dyl.), men informerar inte explicit om att individen har ett personligt ansvar att förbereda sig och klara sig själv vid en kris (se bilaga 1, s. 39–45).

I 13 av de undersökta kommunerna består informationen om krisberedskap av en redogörelse över kommunens beredskap att hantera kriser, ibland med länkar till MSB:s webbplatser, som en sorts läs-mer-tips (se bilaga 1, s. 46).

Varierande struktur på kommunernas webbplatser

Till skillnad från länsstyrelsernas webbplatser som har en gemensam struktur på de översta nivåerna varierar kommunernas webbplatser mycket sinsemellan. Det är inte alls givet var information om krisberedskap kan hittas på olika kommuners webbplatser. Informationen kan på vissa webbplatser ligga under temat Kommun och politik och på andra under Säkerhet och trygghet eller Stöd och trygghet. På vissa kommunala webbplatser hittar man inte viktiga sidor, eller allt material, om man inte gör en sökning på ”krisberedskap”.

Frivilligorganisationerna ger tips och råd

I uppföljningen har det även ingått att studera ideella organisationer som tilldelas medel av MSB.³¹ Civilförsvarsförbundet utvecklade informationsinsatsningen 72 timmar utifrån ett tilläggsuppdrag från MSB 2014.³² Lottakåren tog under 2013 fram utbildningen Sköt dig själv, som var riktad till allmänheten.³³

³¹ Anslaget 2:4 Krisberedskap: Förebyggande åtgärder.

³² Civilförsvarsförbundet, Årsredovisning 2014, s. 3.

³³ Svenska Lottakåren, Årsredovisning 2013, s. 10.

Svenska Blå Stjärnan utvecklade en webbplats med tips och råd om hur husdjur ska tas om hand under en kris (se bilaga 1, s. 46–51)

Av kartläggningen framgår att Civilförsvarsförbundet, Svenska Lottakåren och Svenska Blå Stjärnan på sina respektive webbplatser informerar allmänheten om den enskildes ansvar att förbereda sig och klara sig under en kris. Svenska Blå Stjärnan vänder sig dock till en mer avgränsad grupp inom allmänheten (individer som är husdjursägare). Informationen består i huvudsak av praktiska råd och tips om hur den enskilde kan förbereda sig för och klara en kris.

2.1.4 Aktörerna om deras roll och ansvar

Av den kartläggning som har gjorts inom ramen för denna uppföljning framgår att aktörerna informerar allmänheten i varierande grad. En fråga som ställdes i uppföljningen var hur aktörerna ser på sin egen roll och sitt ansvar och de andra aktörernas roll och ansvar.

MSB: en samordnande aktör

MSB ser sig som en av de aktörer som har ett ansvar för att öka medborgarens kunskaper om hur han eller hon kan förebygga och hantera olyckor och kriser. MSB har ett samordnande uppdrag mellan berörda aktörer i samhället för att förebygga och hantera olyckor och kriser och arbetar därför med att samordna information och budskap från olika aktörer. MSB menar att myndigheterna har en viktig roll att informera om sitt särskilda kompetensområde och att kommunerna har en viktig roll att informera om lokala hot och risker och hur invånarna kan agera för att hantera dessa på bästa sätt vid en lokal samhällskris.³⁴

Länsstyrelser: ansvariga vid vissa kriser och samordnare på regional nivå

Uppsala län har en lokal riskbild i och med kärnkraftverket i Forsmark. Länsstyrelsen framhåller att man – med referens till förordningen (2003:789) om skydd mot olyckor – tolkar en vilja hos lagstiftaren att länsstyrelsen ska borgen för en hög beredskap och medvetandenivå hos allmänheten om vilka förberedelser som finns på plats genom samhällets försorg, men även vad som behövs på individnivå för att bästa skydd ska kunna uppnås vid en kärnkraftsolycka. För andra kriser och krig ser Länsstyrelsen i Uppsala län att samtliga beredskapsaktörer har ett ansvar. Regionalt ska länsstyrelsen i enlighet med sitt geografiska områdesansvar verka för samordning av informationskampanjer och andra informationsinsatser i länet.³⁵

Med tanke på den specifika riskbilden i Norrbottens län med stora dammanläggningar har Länsstyrelsen i Norrbottens län, tillsammans med kommunerna och Vattenfall, tagit fram en broschyr med information till den enskilde.

³⁴ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

³⁵ Länsstyrelsen i Uppsala län, skriftligt svar 2015-09-07.

Länsstyrelsen har även gjort en populärversion av risk- och sårbarhetsanalysen för målgruppen samarbetspartner, allmänhet och medier. I övrigt menar Länsstyrelsen i Norrbottens län att den främsta kanalen för den enskilde att hitta information bör vara kommunen, såväl innan som under och efter en kris- eller krigssituation eftersom det är kommunen som svarar för olika frågor som kan bli aktuella för den enskilde vid kris- och krissituationer (t.ex. information om störningar i dricksvatten, hur man hanterar och agerar vid elavbrott och dammhaverier). Även landstinget har viktig information gentemot den enskilde. Länsstyrelsen i Norrbottens län upplever att det fungerar bra i det dagliga men att det är osäkert om invånare vänder sig till landstinget för information vid kriser eller krigssituationer. Länsstyrelsen håller det för troligt när det gäller de frågor som handlar om sjukvård.³⁶

Länsstyrelsen i Kronobergs län menar att det i huvudsak är kommunens uppdrag att informera sina kommuninvånare, men framhåller att det rymms i länsstyrelsens samordningsansvar att vara delaktig i kommunernas informationsarbete, speciellt när det kommer till att samordna hur satsningar ser ut och med vilka budskap. Samordningen kan också inkludera att ta tillvara de resurser som finns i länet för gemensamma satsningar. Webbplatser som DinSäkerhet.se och Krisinformation.se har även viktiga funktioner att fylla vad gäller information till allmänheten. Allmänheten/den enskilde hittar lättare till MSB:s webbplatser än till länsstyrelsens webbplats. På MSB:s webbplatser finns information som är bearbetad, uppdaterad och tillgänglig, menar länsstyrelsen.

Frivilligorganisationer kan ha en bra och viktig roll som arrangörer av utbildningar som riktar sig till den enskilde i ett före-skede.

Kommuner: ett stort ansvar

De tillfrågade kommunerna anser att de har ett stort ansvar för att informera sina kommuninvånare. Kommunen har en viktig roll i att sprida vilka lokala förutsättningar som gäller för invånarna i kommunen. Det är kommunen som ska bidra till att öka den enskildes krisberedskap. Kommunen har också ansvar för att komplettera den nationella informationen med specifik lokal information.

Göteborgs stad ser att information till allmänheten i dessa frågor delvis ligger inom kommunens statliga uppdrag enligt överenskommelsen om kommunernas krisberedskap mellan MSB och SKL.³⁷ Botkyrka kommun framhåller att om man ser till de olika principer som styr krisledningsarbetet i en kommun har kommuner ett långtgående ansvar för information till allmänheten.³⁸

Kommuner framhåller att länsstyrelser och landsting har viktig information att delge invånarna. De har också ett stort ansvar. Länsstyrelserna kan bistå genom att sprida goda exempel mellan kommunerna i länen. Länsstyrelsen kan leda samverkan på regional nivå. SKL framhåller att länsstyrelserna kan ha en

³⁶ Länsstyrelsen i Norrbottens län, skriftligt svar 2015-09-14.

³⁷ Göteborgs stad, skriftligt svar 2015-09-09.

³⁸ Botkyrka kommun, skriftligt svar 2015-09-09.

roll i att samordna kommunernas arbete, t.ex. i regionala kampanjer. Vidare kan länsstyrelsen ta initiativ till regionala satsningar utifrån en specifik regional riskbild.³⁹ I Gävleborgs län har man utvecklat ett nätverk för samverkan vid samhällsstörningar med länsstyrelsen som sammankallande.⁴⁰

Flera framhåller vikten av samstämda budskap och samordning. Göteborgs stad menar att det är viktigast att budskapen är samstämda, inte vem som är informationsbärare. Det är bra om information kommer från flera nivåer och i olika kanaler.⁴¹ Botkyrka kommun påpekar att eftersom det finns många informationskanaler och avsändare är det av vikt att samordna basinformationen som beroende på kanal och avsändare anpassas till det egna uppdraget och de olika förutsättningarna. Det måste vara tydligt för mottagaren vad det är som gäller.⁴²

SKL håller fram MSB:s arbete med att ta fram rekommendationer och exempel på hur kommuner kan kommunicera om den enskildes krisberedskap. Om kommunerna får hjälp av MSB med budskap och paketering bidrar det till att medborgarna får ett mer samordnat budskap, menar SKL. Frivilligorganisationer bistår med att informera och utbilda invånarna, men de har inget särskilt informationsansvar. SKL ser positivt på Civilförsvarsförbundets arbete med utbildning och information om den enskildes krisberedskap och framhåller att Röda Korsets utbildning i första hjälpen bidrar till en stärkt krisberedskap.⁴³

Frivilligorganisationer: målgruppsanpassar och skapar uppslutning

Civilförsvarsförbundet ser som sin roll att fokusera på sådant som är angeläget att tänka på inom varje målgrupp för att göra det lättare för var och en att skydda sig bättre. Den mycket stora mängd information som ges av olika myndigheter behöver anpassas till rådande förhållanden och målgrupper. Förbundet använder sig av den information som olika myndigheter tillhandahåller, men fogar samman och anpassar informationen till de olika målgrupper som förbundet möter.⁴⁴

Svenska Lottakåren konstaterar att det saknas ett självklart förmedlande till allmänheten om hur samhället skyddar sig mot intrång, om den enskilde individens egenansvar att kunna klara sig inledningsvis i en kris och om individens ansvar för hela samhällets säkerhet. Lottakåren menar att det är helt nödvändigt att informera, engagera och utbilda medborgarna så att det skapas både förståelse och en vilja att ta ansvar för att fortsätta värna de värderingar som också utgår från statens grundläggande värden. Organisationen framhåller att

³⁹ SKL, skriftligt svar 2015-09-04.

⁴⁰ Ljusdals kommun, skriftligt svar 2015-09-14.

⁴¹ Göteborgs stad, skriftligt svar 2015-09-09.

⁴² Botkyrka kommun, skriftligt svar 2015-09-09.

⁴³ SKL, skriftligt svar 2015-09-04.

⁴⁴ Civilförsvarsförbundet, skriftligt svar 2015-09-09.

det ingår i dess grunduppdrag att informera om totalförsvaret. Lottakåren bidrar till folkförankringen och uppslutningen kring hur vi tillsammans skapar ett säkert samhälle.⁴⁵

2.1.5 Bakgrund till vissa informationssatsningar

Av den kartläggning som har gjorts inom ramen för denna uppföljning framgår att vissa aktörer informerar mer än andra. I fördjupningsdelen ställdes frågan vad som initierat satsningen.

Länsstyrelsen i Kronobergs län arbetade fram webbplatsen HesaFredrik.se (se bilaga 1, s. 23) i samband med att länsstyrelsen ville ha en gemensam satsning med kommunerna på den enskildes beredskap. Projektet drogs igång 2012. Länsstyrelsen är huvudman och driver projektet. Kommunerna har deltagit som referensgrupp i projektet. Projektet har också fört en löpande dialog med i första hand beredskapssamordnarna. Webbplatsen HesaFredrik.se har även kombinerats med andra aktiviteter. Ett antal skolturnéer runt om i länet har genomförts där man har besökt skolklasser och pratat krisberedskap. Vid dessa tillfällen har man haft med representanter från en eller flera räddningstjänster, polis och ambulans. Utöver det har länsstyrelsen också deltagit med en utställningsmonter om Hesa Fredrik vid ett antal evenemang, t.ex. en stadsfest i Västerås.⁴⁶

Bakgrunden till att Västerås stad tagit fram en sammanhållen och informativ webbsida om räddningstjänst och krishantering där tips och råd ges och individens ansvar framhålls (se bilaga 1, s. 38) är att staden vid krisövningar har kunnat konstatera att deltagarna har dålig personlig krisberedskap. Om invånarna har en god beredskap och förmåga minskar det belastningen på stadens egna resurser, framhåller Västerås stad. Den information som Västerås stad lagt upp på sin webbplats är hämtad från olika myndigheters och frivilligorganisationers webbplatser kompletterat med viktig lokal information. Staden har gjort ett utkast till broschyr att dela ut till invånarna. Västerås stad har även planer på att i en kommande app från staden presentera viktig ”beredskapsinformation”.⁴⁷

Bakgrunden till att Ljusdals kommun gjorde informationssatsningen Om din säkerhet (se bilaga 1, s. 41 f.) var att kommunen blev kontaktad av ett företag som erbjöd en informationssatsning som man utvecklat. Företaget kunde referera till flera kommuner som man arbetat med.⁴⁸ Ljusdals kommun

⁴⁵ Lottakåren, skriftligt svar 2015-09-07. Lottakåren informerar och utbildar både män och kvinnor i krisberedskap. Det är däremot enbart kvinnor som kan bli lottor och utbildas och delta i Lottakårens hela verksamhet, t.ex. som stöd till Försvarsmakten.

⁴⁶ Länsstyrelsen i Kronobergs län, skriftligt svar 2015-09-16.

⁴⁷ Västerås stad, skriftligt svar 2015-09-09.

⁴⁸ Ljusdals kommun, skriftligt svar 2015-09-14. Företaget har genomfört liknande uppdrag för ett tjugotal kommuner, däribland Västerviks, Oskarshamn, Norberg, Ljusdal, Mönsterås, Fagersta, Haparanda, Häbo, Högnäs, Ljusdal, Mjölby, Motala, Skurup, Sundbyberg, Sävsjö, Tingsryd, Torsås, Vetlanda och Almhult. Enligt företaget togs det första materialet fram i nära samarbete med Västerviks, Mönsterås och Oskarshamns kommun. I hela processen fanns ett samarbete med krissamordnare. Innehållet i broschyrerna varierar delvis mellan kommunerna, men mycket av materialet är generiskt och ser likadant ut för varje kommun. I dagsläget tar företaget inte aktivt kontakt med några kommuner, men man ser att det finns ett

planerade inledningsvis att trycka upp broschyren och göra ett massutskick, men beslöt av kostnadsskäl att endast göra den tillgänglig digitalt.⁴⁹ Informationssatsningen har kombinerats med informationsmöten med frivilligorganisationer och för allmänheten vid föreningsaktiviteter och medlemsmöten.⁵⁰

2.1.6 Några förklaringar till avsaknad av information

SKL pekar på att det inte finns något lagstadgat krav på att kommuner ska ge information till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap *före* en kris.⁵¹ Det är således upp till respektive kommun att själv avgöra i vilken omfattning man vill bedriva ett sådant arbete, i relation till andra insatser som görs för att stärka krisberedskapen. SKL menar att en försvårande omständighet är att statsmakterna inte har angett några tydliga förväntningar på vilken beredskap som den enskilde bör ha inför en kris. Det skulle underlätta för kommunerna om det fanns ett mer tydligt nationellt ramverk för information till allmänheten om krisberedskap.⁵²

En av de kommuner som vid tidpunkten för kartläggningen inte hade någon information om den enskildes ansvar vid en krissituation på sin webbplats framhåller att man är medveten om att informationen på webbplatsen under rubriken Trygghet och säkerhet är bristfällig. Det ska ligga information där med hänvisningar till andra bra informationskällor, t.ex. till Civilförsvarsförbundet. Information om krisberedskap för den enskilde kommer att läggas ut.⁵³

Svenska Röda Korset är den frivilligorganisation som inte har någon information på sin webbplats om den enskildes ansvar och förmåga att hantera krissituationer. Röda Korset framhåller att det beror på att organisationen så här långt inte har ansett att det är dess roll att informera allmänheten i dessa frågor.⁵⁴

2.2 Information om att den enskilde har ett ansvar

Den kartläggning som gjorts inom ramen för denna uppföljning visar att den information som vänder sig till allmänheten med budskap om den enskildes

behov av hjälp, framför allt med att uppdatera och skapa nya möjligheter med digital information i form av t.ex. mobilappar. Genom att företaget tog fram en helhetslösning som erbjöds flera kommuner kunde man fördela kostnaderna. LindströmRömbo, skriftligt svar 2015-09-21.

⁴⁹ Flera andra kommuner som valde denna satsning tryckte upp en broschyr som delades ut till alla hushåll samtidigt som man valde att publicera en digital bläddringsbar version på webbplatsen. Vissa kommuner använde överexemplar i olika riktade satsningar: Norbergs kommun skickade dem till nyinflyttade och använde dem inom hemtjänsten. Skurups kommun och Sundbybergs stad använde broschyren vid olika arrangemang och event. LindströmRömbo, Referensmaterial, Giraf Media, 2009.

⁵⁰ Ljusdals kommun, skriftligt svar 2015-09-14.

⁵¹ Länsstyrelser och kommuner har lagstadgad skyldighet att se till att allmänheten nås av information *under* en kris (se 2 kap. 7 § lagen (2002:833) om extraordinära händelser i fredstid hos kommuner och landsting samt 7 § krisberedskapsförordningen).

⁵² SKL, skriftligt svar 2015-09-04.

⁵³ Botkyrka kommun, skriftligt svar 2015-09-09.

⁵⁴ Svenska Röda Korset, skriftligt svar 2015-08-26.

ansvar syftar till att uppmärksamma individen på att den enskilde har skyldighet att ta ansvar för sin egen och sina anhörigas säkerhet och att den enskilde utgör en del i samhällets krisberedskap. De som har förmåga bör sätta sig in i vilka risker som finns, förbereda sig så att de vid en kris kan tillgodose sina grundläggande behov (dricksvatten, mat, värme/ljus) och kunna ta till sig information under en inledande fas av en kris. På detta vis kan samhället fokusera sina resurser på att hjälpa dem som behöver hjälpen mest (äldre, sjuka, personer med funktionsnedsättningar). Begränsade resurser måste först gå till människor med akuta behov. Nedan följer två exempel:

Vi har ett personligt ansvar för vår egen och våra näras säkerhet. Är vi starka och friska bör vi räkna med att samhällets resurser till en början framför allt kommer att användas för att hjälpa svaga och utsatta människor, till exempel äldre, sjuka och barn. (Krisinformation.se)

Grunden i arbetet med krisberedskapen i vårt samhälle är att den enskilde tar ansvar för sin egen och andras säkerhet och beredskap så långt det är möjligt, både i vardagen och vid händelser som påverkar stora delar av vårt samhälle. Vid en krissituation kommer samhällets stöd och insatser i första hand gå till de som är i störst behov av hjälp, exempelvis barn, gamla, sjuka och personer med funktionsnedsättningar. (Säkerhetspolitik.se)

2.2.1 Den enskildes ansvar juridiskt och funktionellt

I 2 kap. Enskildas skyldigheter i lagen (2003:778) om skydd mot olyckor (LSO) anges att enskilda är skyldiga att varna och tillkalla hjälp vid brand eller om en olycka innebär fara för någons liv eller för miljön (1 §). Ägare eller nyttjanderättshavare till byggnader och andra anläggningar är skyldiga att hålla utrustning för släckning av brand och för livräddning vid brand eller annan olycka och vidta de åtgärder som behövs för att förebygga brand och för att hindra eller begränsa skador till följd av brand (§ 3). På ägare till byggnader bör det ställas krav på kontroll av brandskydd (§ 3). Lagen nämner explicit brand, men även åtgärder som förhindrar eller minskar skadorna av andra olyckor omfattas. Med olycka avses nämligen i LSO på samma sätt som i den tidigare räddningstjänstlagen inte bara bränder utan även explosioner, skred, översvämningar, utsläpp av skadliga ämnen m.m.⁵⁵ Det finns med andra ord lagstöd för att individen har ansvar för att förebygga och förhindra skador av olyckor på egendom eller byggnader som nyttjas av individen.

Regeringen formulerar i lagförslagets Bakgrund och utgångspunkter den enskildes ansvar mer explicit.

Den enskilde, vare sig det är en fysisk eller juridisk person, har ett primärt ansvar för att skydda liv och egendom och att inte orsaka olyckor. I första hand är det den enskilde som skall vidta och bekosta åtgärder som syftar

⁵⁵ I författningskommentaren till 2 § anføres att vad som avses med olycka och överhängande fara framgår i prop. 1985/86:170. ”Exempel på olyckor som anges i propositionen är bränder, explosioner, skred, ras, översvämningar, oväder och utflöden av skadliga ämnen.” Prop. 2002/03:119, s. 101.

till att förhindra olyckor och begränsa konsekvenserna av de olyckor som inträffar.⁵⁶

Formuleringen om *den enskildes primära ansvar att skydda liv och egendom* återkommer därefter i centrala dokument om krisberedskap. I den senaste redogörelsen över krisberedskapen anför regeringen att när det gäller avvägningen mellan det allmännas ansvar och den enskilda människans ansvar baseras den på grundsynen att den enskilde har ett primärt ansvar att skydda sitt liv och sin egendom. ”Först när den enskilde inte klarar detta längre, kan det bli ett åtagande eller en skyldighet för det allmänna att ingripa.”⁵⁷ Regeringen framhåller att liknande regler om den enskilda individens grundläggande ansvar också gäller vid vistelser utomlands.⁵⁸ Det regleras i lagen (2010:813) om konsulära katastrofinsatser.

En av remissinstanserna till reformerad räddningstjänstlagstiftning, Juridiska fakulteten vid Lunds universitet, menade att åtgärder som riktar sig mot enskilda bör ha stöd och specificeras i lag och att riksdagen bör precisera gränserna bättre än vad som framgick av utredningen.⁵⁹ Men regeringen framhöll att syftet med den föreslagna bestämmelsen endast var att ge uttryck för den existerande principen om den enskildes ansvar på området. Regeringen ansåg att det skulle föra alltför långt och medföra betydande svårigheter av rättslig art att låta denna princip komma till uttryck i en lagbestämmelse.

En sådan svårighet är att i lagtexten avgränsa omfattningen av den enskildes ansvar. En annan svårighet är att fastställa bestämmelsens relation till annan lagstiftning, t.ex. på de straff- och skadeståndsrättsliga områdena. Några särskilda sanktioner har utredningen inte heller tänkt skall knytas till regeln.⁶⁰

I en redogörelse över den enskildes ansvar gör MSB en distinktion mellan juridiskt och funktionellt ansvar. Med funktionellt ansvar menas att en individs beslut eller handling i praktiken leder till att individens och därmed samhällets krisberedskap förbättras.⁶¹ ”Med juridiskt ansvar menas i det här sammanhanget att ett beslut eller en handling (eller frånvaron av detta) skulle kunna vara straffbart.”⁶² MSB menar att individen har ett funktionellt snarare än ett juridiskt ansvar för krisberedskapen.⁶³

Det allmännas ansvar

Om man ser till det allmännas ansvar framhålls det i proposition 2002/03:144 att skyldigheten för samhällets organ att ingripa måste vara begränsad för att inte äventyra effektiviteten hos räddningstjänstorganisationen. Det måste vara angeläget att en insats med anledning av en olycka eller överhängande fara

⁵⁶ Prop. 2002/03:119, s. 35f.

⁵⁷ Prop. 2013/14:144, s. 29.

⁵⁸ Ibid.

⁵⁹ Prop. 2002/03:119, s. 50.

⁶⁰ Ibid., s. 51.

⁶¹ MSB, Resultatmål, dnr 2014:2378, s. 14.

⁶² Ibid.

⁶³ Ibid.

genomförs. Regeringen anför att syftet inte är att befria den enskilde från ansvar och kostnader för ingripanden. ”Lagens syfte är att det allmänna ska hålla en organisation som kan gripa in när den enskilde inte själv eller med anlitande av någon annan kan klara av en olycksituation.”⁶⁴ I den senaste krisberedskapsredogörelsen framhåller regeringen, med referens till proposition 2002/03:119 Reformerad räddningstjänstlagstiftning, att ett ingripande av det allmänna bör ske först när det framstår som rimligt att det allmänna bör ansvara för de åtgärder som behövs för att avvärja eller begränsa en skada.⁶⁵

2.2.1 Gränslinjen mellan den enskildes och det allmännas ansvar

MSB bedömer att det inte går att exakt definiera vad som ingår i enskildas ansvar (i likhet med den information som ges på webbplatserna DinSäkerhet.se och Krisinformation.se) och att det ur ett kommunikationsperspektiv inte heller är nödvändigt. Samhällets förmåga att hantera olyckor och samhällskriser bygger i hög grad på en samverkan mellan myndigheter och andra aktörer och allmänheten.

MSB menar att i stället för att fokusera på ansvarsfrågan och budskap som utgår ifrån tidsdefinitioner bör fokus ligga på ”insiktsinformation” som ska underlätta för individen att förstå och bli medveten om vissa grundläggande aspekter, enligt följande:

- Vid en samhällskris kommer offentliga resurser inte att räcka till alla samtidigt. Har individen inga akuta behov måste han eller hon kunna hantera situationen så gott det går ”utan/eller i mycket begränsad utsträckning med stöd av det offentliga”.
- Hur en kris kan påverka samhället och individen. Vilka beslut individen kan behöva fatta.
- Det går att påverka sin egen situation och därmed sin egen säkerhet vid samhällskriser.⁶⁶

Övriga aktörer ger uttryck för lite olika uppfattningar i frågan om gränslinjen och om det stöd som finns i lagen. Länsstyrelsen i Uppsala län framhåller att lagstiftningen skulle kunna vara tydligare men bedömer att det i praktiken är svårt att fastställa en tydlig skiljelinje då omfattningen av samhällets ansvar och försorg alltid kommer att vara beroende av händelse och situation.⁶⁷ Bot-

⁶⁴ Prop. 2002/03:119, s. 69. Det hade framförts kritik mot att den enskildes ansvar framstod som oklart i räddningstjänstlagen i den meningen att den enskilde felaktigt kunde få intrycket att det var kommunen som genom brandsyn tog över hela ansvaret för brandskyddet. I LSO slopades regeln att kommunen var skyldig att svara för att genomföra regelbundna brandsyner och ersattes av en bestämmelse om att den enskilde har skyldighet att lämna in en skriftlig redogörelse för brandskyddet till kommunen (se Författningskommentar).

⁶⁵ Prop. 2013/14:144 s. 29.

⁶⁶ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

⁶⁷ Länsstyrelsen i Uppsala län, skriftligt svar 2015-09-07.

kyrka kommun påpekar att skiljelinjer mellan individens ansvar och det allmännas kan te sig tydliga tills de utmanas i en oönskad händelse.⁶⁸ Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att lagstödet är tillräckligt.⁶⁹

Detta kan jämföras med resultatet av studien Enskildas ansvar och agerande vid kriser som genomfördes på uppdrag av MSB. Offentliga aktörer på lokal och regional nivå (beredskapssamordnare och beredskapsdirektörer) tillfrågades om synen på ansvar, den egna beredskapen, förväntningar på offentliga aktörer m.m. När det gäller frågan om man ansåg att lagtexterna är tillräckligt tydliga för att fungera som stöd i kommunens/landstingets/länsstyrelsens arbete med att öka medborgarnas krisberedskapsförmåga framgår att 65 procent av aktörerna på kommunal nivå ansåg att ansvaret bör vara mer definierat, medan 53 procent av aktörerna på regional nivå ansåg att det var tillräckligt definierat och 47 procent att det bör vara mer definierat.⁷⁰

Flera av de tillfrågade aktörerna efterlyser att staten, alternativt staten och kommunerna, blir bättre på att informera om den enskildes ansvar. En kommun kan inte själv gå ut med egna förväntningar och ”krav”, påpekar Västerås stad. Aktörerna bör ha ett gemensamt och tydligt förhållningssätt.⁷¹

Den enskildes ansvar i MSB:s resultatmål

På uppdrag av regeringen tog MSB 2010 och 2014 fram resultatmål för krisberedskapen i samhället⁷². MSB framhåller att resultatmålen främst ska ses som ett styrmedel för att stimulera samhällsaktörerna att vidta åtgärder för att stärka krisberedskapen.⁷³

En jämförelse mellan dessa bägge styrdokument visar på flera skillnader. I resultatmålen för vatten, livsmedel samt värme föreslog MSB 2011 följande:

att varje individ vid en störning i dricksvattenförsörjningen i ett krisläge har tillgång till följande miniminivåer av dricksvatten: för upprätthållandet av kroppens vätskebalans inom 1 dygn 3–5 liter/dygn, för hälso- och smittskyddet inom 3 dygn ytterligare 10–15 liter/dygn samt inom några månader 50–100 liter/dygn⁷⁴

att det finns en planering för distributionen av livsmedel med inriktningen att varje individ vid en störning i livsmedelsförsörjningen i ett krisläge har tillgång till följande miniminivå av livsmedel: inom 3–4 dygn ca 2100 kcal/dygn⁷⁵

att det finns en planering som har en sådan omfattning och inriktning att varje individ vid en allvarlig störning i värmeförsörjningen i ett krisläge har tillgång till ett uppvärmt utrymme inom en sådan tid att det inte uppstår hälsorisker⁷⁶

⁶⁸ Botkyrka kommun, skriftligt svar 2015-09-09.

⁶⁹ Länsstyrelsen i Norrbottens län, skriftligt svar 2015-09-14.

⁷⁰ Asp, Crismart 2015, s. 11.

⁷¹ Västerås stad, skriftligt svar 2015-09-09.

⁷² MSB, Redovisning av regeringsuppdrag F62010/697/SSK samt dnr 2014-2378.

⁷³ MSB, skriftligt svar 2015-09-07, 2015-10-06.

⁷⁴ MSB, Förslag till resultatmål, Redovisning av regeringsuppdrag F62010/697/SSK, s. 38.

⁷⁵ Ibid, s. 46.

⁷⁶ Ibid, s. 50 f.

Förslaget till resultatmål som MSB lämnade till regeringen 2015 har formulerats annorlunda där den enskilda individens ansvar lyfts fram i förhållande till samhällsaktörers ansvar. Om dricksvattenförsörjningen anges att individen har ett eget ansvar att tillgodose sitt behov av vatten främst i krisens initiala skede (se figur 1).⁷⁷

ÖVERGRIPANDE MÅL	
En resiliant dricksvattenförsörjning som klarar att tillgodose individers och verksamheters behov av dricksvatten i adekvat mängd och kvalitet	
AMBITIONSnivå	
Den enskilde individen Behov och Ansvar	Samhällsaktörer Ansvar och Prioriteringar
<p>Det behov som ska tillgodoses är den enskilde individens tillgång till dricksvatten i mängd och kvalitet anpassat till individen (ca 3-5 l dricksvatten per dygn inom 24 h samt ytterligare 10-15 l vatten per dygn inom 72 h).</p> <p>Individen har ett eget ansvar att tillgodose sitt behov av vatten främst i krisens initiala skede (cirka 72 h). Detta innebär i första hand att ha tillgång till en begränsad mängd dricksvatten i händelse av avbrott i dricksvattenförsörjningen samt kärl för hämtning av nödvatten.</p>	<p>Ansvariga samhällsaktörer ska tillhandahålla dricksvatten i den mängd, av den kvalitet och inom den tid som krävs för att värna människors liv och hälsa.</p> <p>Vattenförsörjningen till sårbara och särskilt utsatta grupper och samhällsviktig verksamhet ska prioriteras.</p>

Figur 1 Resultatmål inom området dricksvattenförsörjning

Resultatmålen för livsmedelsförsörjning och värmeförsörjning är formulerade på samma vis.⁷⁸ Enligt detta förslag ska ansvaret för att tillgodose individens behov i enlighet med de angivna ambitionsnivåer som gäller för vatten-, värme- och livsmedelsförsörjning, information och kommunikation samt betaltjänster delas mellan samhällsaktörer och den enskilda individen. Individens ansvar avgränsas till 72 timmar.

Prioriterade grupper för samhällets insatser

Den som själv kan ta ansvar bör förbereda sig och klara en kris eftersom samhällets resurser i första hand kommer att gå till dem som är i mest behov av hjälp. Vilka är då dessa grupper? Ofta omnämns barn, gamla, sjuka och personer med funktionsnedsättningar. I den förnyade redovisningen över krisberedskapens utveckling framhåller regeringen om den enskilda människans roll i krisberedskapen att i den inledande fasen i en krissituation ”måste resurserna i första hand riktas till de mest sårbara och utsatta grupperna i samhället och de personer som är i störst behov av samhällets stöd och insatser”.⁷⁹

På uppdrag av MSB har en studie genomförts om grupper som saknar eller har begränsad förmåga att ta ansvar för sin egen säkerhet om en katastrof, kris

⁷⁷ MSB, Resultatmål, dnr 2014-2378, s. 19.

⁷⁸ MSB, Resultatmål, dnr 2014-2378, s. 19.

⁷⁹ Prop. 2013/14:144, s. 29.

eller nödsituation uppstår. Forskaren framhåller att det är oklart vad som egentligen menas med begreppet ” eget ansvar”, vad det omfattar och vilka avgränsningar som är rimliga att göra. Människor som inte fullt ut kan ta ansvar för sin säkerhet kan antingen ha kognitiva eller psykologiska problem (t.ex. personer som lider av depression eller demens) eller ha bristande ekonomiska, sociala eller kroppsliga resurser, vara socialt isolerade eller befinna sig i utsatta miljöer (t.ex. personer med funktionsnedsättningar, vissa etniska minoriteter, vissa immigranter, missbrukare).⁸⁰ Studien visar att det förekommer många definitioner och beskrivningar av sårbara grupper eller grupper med särskilda behov i litteraturen. Det bakomliggande antagandet är att personer kan ha en rad olika karaktäristika som gör att de i något avseende avviker från majoritetsbefolkningen när det gäller behov. Ett återkommande problem med detta är att definitionerna är mycket vaga.⁸¹

En av studiens slutsatser är att det saknas forskning om individers egen förmåga och att individer ofta slås ihop till stora grupper (barn, äldre, personer med funktionsnedsättningar) som ”ska tas om hand”. Forskaren framhåller att det finns en risk att missa enskilda individers kapacitet och förmåga på detta vis, vilket gör att relevanta förebyggande åtgärder inte heller kan identifieras.⁸²

2.3 Den enskilde ska bli medveten och förbereda sig

Den enskilde förväntas genom informationen bli medveten om behovet av att förbereda sig för att olyckor och kriser kan inträffa i samhället som påverkar vardagen samt att resurserna vid svåra händelser först kommer att riktas till grupper som själva inte kan ta sitt ansvar. Enskilda förväntas också agera. Detta kan sammanfattas i följande:

- *Nå insikt:* Den enskilde ska bli medveten om samhällets sårbarhet, hur olika typer av kriser kan påverka vardagen samt om vilka beslut och ställningstaganden individen kan tvingas göra utifrån sina behov. Den enskilde ska utifrån förmåga ta ansvar för sitt liv och sin säkerhet.
- *Handla:* Den enskilde ska förbereda sig inför kriser genom att införskaffa vissa saker (t.ex. ficklampa, batteriradio, campingkök) och skapa ett förråd av livsmedel och vatten hemma. Den enskilde ska vara så förberedd att den vet hur den bör agera vid en redan inträffad kris (hur man håller värmen, hur man tillreder mat, får tillräckligt god vattenkvalitet m.m.).

Under en kris ska den enskilde hålla sig informerad om vad ansvariga aktörer gör för att hantera en händelse och ska följa instruktioner (se bilaga 1, t.ex. s. 5, 18 och 25)

⁸⁰ Sparf, Individens förmåga att ta ansvar för sin egen säkerhet – Särskilt utsatta grupper, MSB 2015, s. 6.

⁸¹ Ibid. s. 13.

⁸² Ibid. s.15.

2.4 Checklistor över vad individen bör ha

Av den kartläggning som gjorts inom ramen för denna uppföljning framgår att checklistor över vad individen bör ha hemma i händelse av en krissituation i många fall finns på de webbplatser som ger information till allmänheten. På vissa webbplatser är det lätt att hitta checklistorna, på andra hittar man dem först när man klickat sig vidare och kommit djupare ned i strukturen.

Checklistor ligger antingen på själva webbsidan eller i ett separat dokument. Besökaren uppmanas ofta att skriva ut checklistan. I några fall finns checklistan även som broschyr eller folder.

Checklistorna är till stor del likartade därför att de har fokus på vilka saker som behövs för att tillfredsställa de grundläggande behoven av vatten, föda och värme samt av att kunna skaffa information och kommunicera under den inledande fasen av en kris. Checklistor beskriver vad som bör finnas i ett basförråd. Checklistorna anger vatten och vattendunk (ibland även medel för vattenrening), radio (batteri- eller solcellsdriven eller vevradio), mobilladdare, matvaror med lång hållbarhet som kan ätas utan tillagning, ficklampa och ljus samt campingkök. Ibland listas också hygienartiklar och sedlar (se bilaga 1, s. 51). Checklistorna skiljer sig framför allt åt i detaljeringsgrad. Det kan förekomma att det anges var man kan köpa saker eller vilken typ av livsmedel man ska ha, hur mycket vatten man ska beräkna per person och dygn osv. En basförrådslista kompletteras ibland med en lista på tilläggsaker, t.ex. filter/sov-säckar, första-hjälpen-kit, medicin, soppåsar, verktyg. Checklistorna över tilläggsaker varierar mer sinsemellan.

I samtliga fall verkar det bakomliggande scenariot vara ett avbrott i el-, värme- eller vattenförsörjning. Andra krissituationer, som t.ex. giftig gas eller radioaktivitet, ingår inte i bakgrundsscenarioet (till skillnad från på Island där gasmask ingår i den färdigpackade väska varje familj ska ha).

Checklistorna är mer eller mindre pedagogiskt utformade. En checklista kan bestå enbart av text, både bild och text eller enbart bilder (se bilaga 1, s. 23, 42, 47).

2.5 Att klara sig i 72 timmar

Av den kartläggning som gjorts inom ramen för denna uppföljning framgår att det i viss utsträckning förekommer kampanjer om att individen bör klara sig i 72 timmar (se bilaga 1, s. 31 och 47). Det innebär att en tidsgräns formuleras för hur länge en enskild bör ha förberett sig för att klara sig utan någon samhällsinsats under en krissituation. I 72-timmarskampanjer tydliggörs den enskildes ansvarsområden: att förstå risker för olika kriser som kan drabba samhället, att förbereda sig för att klara sig och kunna ta hand om sina närmaste under tre dygn med vatten, värme och föda och att kunna kommunicera och ta emot information (mobil och radio). Att sätta gränsen vid 72 timmar innebär ökade krav på individens förmåga och beredskap (större mängd vatten och föda måste finnas tillgängligt och fler praktiska frågor måste lösas).

72-timmarskravet har sitt upphov i de ökade riskerna mot det moderna samhällets funktionsförmåga på grund av extremt väder och naturolyckor (som t.ex. i Kanada) och terrorism (som t.ex. i USA, se bilaga 1, s. 64 f.). MSB refererar i sin årsredovisning för 2012 till Kanadas 72-timmarskampanj som ett intressant exempel på hur nationella informationssatsningar kan läggas upp.⁸³

2.5.1 Göteborgs stads satsning på 72-timmarskampanjer

År 2012 tog Göteborgs stad fram informationskampanjen ”Så här klarar du dig i tre dygn”, enligt nordamerikansk förebild. Göteborg var som enskild kommun först med en 72-timmarskampanj. En viktig del i stadens interna resonemang innan man tog fram materialet var att syftet skulle vara att nå en förståelse för att om en större kris inträffar behöver samhällets resurser först användas till att hjälpa de mest nödställda, exempelvis de som vårdas i hemmet. Ansatsen var att inte skrämmas. Man ville få kommuninvånarna att fundera över vad man gör om mattransporter inte fungerar, om elen inte fungerar osv., oavsett bakomliggande orsaker. Fokus skulle ligga på att få ut budskapet att man bör ha beredskap för att klara situationen.

Staden genomförde första gången hösten 2012 en informationskampanj på bussar, spårvagnar och färjor som handlade om vad som händer om elen försvinner. Hösten och vintern 2013/14 diskuterade Göteborgs stad att göra en ny bredare informationssatsning till invånarna och de som arbetar i eller besöker staden om hur de som enskilda kan vara bättre förberedda om en kris inträffar. Flera aktiviteter genomfördes under hösten 2014, däribland en ny kampanj i kollektivtrafiken; informationsmaterial blev tillgängligt på bibliotek och medborgarkontor och hos fastighetsbolag. Staden hade en monter i köpcentrumet Nordstan under en vecka och pratade med drygt 4 000 människor. Staden deltog på Bostadsrättsmässan på Svenska Mässan. Vidare skickades materialet till ett fyrtiotal föreningar. Under 2015 har informationssatsningar i form av olika aktiviteter fortsatt, däribland kampanjen i kollektivtrafiken och på medborgarkontor från 2014. Staden ger en pilotutbildning för ca 800 fastighetsvärdar under hösten och vintern. Staden deltar i Hem, villa & bostadsrättsmässan på Svenska Mässan. Staden annonserar i Metro, stadsdelstidningar och Vi i Villa under hösten. Utöver detta så har Göteborgs stad över tid informerat föreningar, kommuner m.fl. om kampanjen. Göteborgs stad ser detta som ett långsiktigt arbete under flera år, med ett extra fokus årligen under tre veckor på hösten.

Ett brett informationsmaterial har tagits fram inom ramen för 72-timmarsatsningen: utöver foldern ”Så här klarar du dig i tre dygn” även affischer och mässmaterial (s.k. roll-up, streamer, reflexer, magnetblock, papperspåsar, m.m.) inklusive bildspel. Allt material är framtaget för att kunna användas år efter år.

⁸³ MSB, Årsredovisning 2012, s. 20.

Enligt Göteborgs stad är det allt fler kommuner i landet som genomför 72-timmarsövningar. Informationssatsningen har spridit sig snabbt inom de kommunala nätverken. Ett tjugotal kommuner har tagit till sig Göteborgs stads material (bl.a. Eskilstuna). Göteborgs stad erbjuder andra kommuner att använda materialet utan kostnad. De behöver endast sätta sin logotype på materialet och trycka upp det.⁸⁴

Civilförsvarförbundet har tagit fram utbildningskonceptet ”72 timmar som gör skillnad”. Med en kurslängd på en timme ska målgrupperna årskurs 7 i grundskolan och årskurs 3 i gymnasieskolan få kunskap om kommunens krisberedskap och hur de själva kan hantera konsekvenserna av en kris. Förbundet planerar att nå ca 200 000 elever om det når framgång i sin marknadsföring gentemot skolorna.⁸⁵

2.5.2 Invändningar mot 72-timmarskampanjer

MSB framhåller att 72-timmarsbudskapet ifrågasätts av vissa aktörer i USA sedan några år, exempelvis av forskare inom och utövare av riskkommunikation, eftersom de massiva kampanjer som lyfter fram budskapet inte tycks ge önskad effekt. MSB framhåller att enligt en undersökning från 2009 gjord av Citizen Corps (ett program under inrikes säkerhetsdepartementet, Homeland Security, med inriktning att träna befolkningens beredskap att klara katastrof- och terroristattacker) tror dessutom mer än 60 procent av de tillfrågade att offentliga insatser kommer till undsättning inom de första 72 timmarna vid en samhällskris.⁸⁶

MSB framhåller vidare att efter senare års förödande naturkatastrofer som slagit ut hela samhällen har kritik också kommit mot att tre dagars beredskap blir extremt otillräckligt i sammanhanget. Hushåll har tvingats erfara hur det är att stå utan stöd av offentliga resurser i veckor, för att därefter tvingas genomgå en återhämtnings- och återuppbyggnadsperiod på månader då effekterna av samhällskrisen fortfarande är kännbara. Man menar att 72-timmarsbudskapet därmed riskerar att slå tillbaka mot ansvariga aktörer, och misstroendet mot det offentliga växer. För de allra flesta i Sverige krävs det knappast några särskilda förberedelser för att klara sig hjälpligt under ett par dygn med det man redan har hemma under samhällskrisens initiala skede. Den riktiga

⁸⁴ Göteborgs stad, skriftligt svar 2015-09-09, telefonintervju 2015-09-14.

⁸⁵ Civilförsvarförbundet, skriftligt svar 2015-09-09.

⁸⁶ MSB, skriftligt svar 2015-09-07. En fråga i enkäten var vem individerna skulle vänta sig att få hjälp från under de 72 första timmarna. 70 procent väntade sig hjälp från hushållsmedlemmar, 61 procent från polis och räddningstjänst, 49 procent från grannar, 41 procent från frivilligorganisationer, 39 procent från religiösa samfund och 36 procent från statliga och federala myndigheter (<http://www.citizencorps.gov/ready/research.shtm>). Frågan var en flervalsfråga. Att vänta sig att få hjälp från både hushållsmedlemmar och räddningstjänst behöver kanske inte stå i motsättning till varandra, framför allt beroende på typ av risk (t.ex. skyfall eller storm). Efter den 11 september 2001 har amerikaner uppmanats att bli ”fully aware, trained and practiced on how to respond to potential threats and hazards” (ibid.). Man kan utifrån enkätens frågeställningar notera en hög ambitionsnivå i vad som utgör personlig beredskap. Frågor ställs om förråd inte bara hemma utan även i bilen och på arbetsplatsen; om man har gjort en beredskapsplan, om man har tränat utrymning, inkl. shelter-in-place, för att nämna några.

utmaningen kan komma efter någon vecka eller i ett ännu senare skede av en kris.⁸⁷

MSB anför även att 72-timmarsbudskapet har kritiserats för att vara alltför fokuserat på individen och det enskilda hushållet, när i stället solidaritet och medmänsklighet med andra människor bör lyftas fram som en grundläggande aspekt vid hanteringen av en samhällskris. Gruppen och kollektivet, viljan att hjälpas åt och att hjälpa andra blir här centralt. Vem behöver dig? skulle exempelvis kunna vara ett bärande budskap.⁸⁸

MSB bedömer dock att eftersom 72-timmarsbudskapet redan har fått sådant fäste i Sverige är det svårt att helt överge det. Dock behöver det fyllas med mer innehåll och sättas i ett bredare sammanhang än vad som är fallet i dag.⁸⁹

2.6 Internationell utblick

2.6.1 Andra nordiska länders informationsatsningar

Av den kartläggning som gjorts inom ramen för denna uppföljning framgår att ansvariga myndigheter i andra nordiska länder går ut med information till allmänheten, men på olika sätt och i olika omfattning. Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap, ansvarig myndighet i Norge, gör informationsatsningar som har vissa likheter med MSB:s satsningar. Den information som förmedlas i Danmark till enskilda om risker och om hur man förbereder sig har likheter med den norska och svenska, även om krisinformation på nationell nivå enbart förekommer vid stora nationella kriser. I Finland ger ansvariga myndigheter i mindre utsträckning information till allmänheten om enskildas ansvar och behov av att förbereda sig. Information ges till en särskild nyckelgrupp (se bilaga 1, s. 52–63).

Island är det nordiska land som ger den mest omfattande informationen om krisberedskap och krishantering. Fokus ligger på kris orsakad av naturolyckor. Av informationen på webbplatserna framgår att det förväntas mycket av den enskilde på Island, både att vara medveten om risker, att ha planerat för kris, att träna för krissituationer och att ta hand om grannar som inte klarar sig själva. Två frivilligorganisationer, däribland Röda Korset, spelar en viktig roll på lokal nivå för stöd och hjälp vid kriser.

Något lagstöd för att den enskilde har ett ansvar att klara sig själv finns inte i något av länderna. 72-timmarskampanjer drivs inte, med undantag för en frivilligorganisation i Danmark (se bilaga 1, s. 58)

⁸⁷ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

⁸⁸ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

⁸⁹ MSB, skriftligt svar 2015-09-14.

2.6.2 Informationssatsningar och kampanjer i Nordamerika

I Kanada drivs sedan 2006 en kampanj som uppmuntrar kanadensare att förbereda sig för kriser och för att klara sig själva under åtminstone 72 timmar. Kampanjen genomförs i flera former och är ett resultat av samarbete mellan den ansvariga myndigheten och frivilligorganisationer (se bilaga 1, s. 64).

I USA lanserade regeringen en nationell informationskampanj 2003 i syfte att stärka amerikaners förmåga att klara kriser. Flera webbplatser ger information om risker och hur man bör förbereda sig. San Fransisco har en webbplats som uppmuntrar de boende i staden att se till att de klarar sig i 72 timmar (se bilaga 1, s. 70).

Utmärkande för de nordamerikanska informationssatsningarna är förväntan på att individen ska ta ansvar för sig själv och sin familj samt grannar och bekanta efter förmåga (även individer med funktionsnedsättning och seniorer förväntas förbereda sig). Informationen handlar om hur man gör detta, steg för steg. Fokus ligger inte bara på ting, utan även på planer och kontakter/kommunikation.

På amerikanska, kanadensiska och isländska webbplatser ingår i förväntningen att grannar hjälper varandra i grannskapet, och att de som vet med sig att de kommer att behöva hjälp i en krissituation bör informera sina grannar om detta. Det löser sannolikt ett stort logistiskt problem för det allmänna.⁹⁰

2.7 Hur når man ut? Uppföljning av satsningar

En fråga som kartläggningen ger upphov till är om kampanjer, satsningar och utbildningar för att informera allmänheten får genomslag. Några aktörer fick frågan om de följde upp verksamheterna.

MSB utvärderar på många sätt

MSB utvärderar löpande större informationskampanjer som myndigheten driver. Kvantitativa undersökningar görs kontinuerligt (i form av webbstatistik, antal beställda publikationer m.m.). Ett slags utvärdering sker också i sociala medier där enskilda kan lämna synpunkter på den information som MSB går ut med. Organisationer som får medel från anslaget 2:7 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap ska lämna in de uppgifter eller underlag som myndigheten efterfrågar; i det ingår bl.a. en slutredovisning av faktiskt förbrukade

⁹⁰ I en av de filmer som Svenska Blå Stjärnan lagt upp på webbplatsen hardukoll.nu framhåller en brandchef med erfarenhet från branden i Västmanland att de som i någon form är beroende av kommunen, har hemtjänst eller andra serviceåtgärder, kommer att få hjälp, men att de som inte har det har ansvaret att reda ut situationen själva. Brandchefen säger att man alltid kommer att hamna i ett gränsland där det är osäkert om de som behöver får hjälp. Han tror att kommunen kommer att försöka hjälpa till så gott det går (<http://hardukoll.nu/hettan/info/>).

medel per beviljat uppdrag. MSB bevakar att organisationerna publicerar information om utbildningsuppdraget till allmänheten via sin webbplats. MSB kan genomföra inspektioner för att kvalitetssäkra verksamheten.⁹¹

Att tala med människor i ett köpcentrum

Reaktionen hos mottagarna av muntlig information i en vardagsmiljö som ett köpcentrum ger även en indikation på om satsningen är lyckosam. Enligt Göteborgs stad kan man urskilja tre grupper: De äldre som redan är medvetna om att kriser kan inträffa och att man måste vara förberedd, de unga som tycker att de inte behöver bry sig eftersom de bor i en stad samt en grupp som tycker att tre dygn är väl lite (kan vara t.ex. nyanlända). Responsen varierar mellan dessa grupper, men generellt tycker många att det är bra att man blir påmind om att en kris kan inträffa (så att man t.ex. har ficklampan där man kan hitta den trots att det är mörkt).⁹²

Utvärdering av webbprojekt kräver metod

Länsstyrelsen i Kronobergs län planerar att göra en större utvärdering av satsningen på webbplatsen HesaFredrik.se i samband med att projektet avslutas vid årsskiftet. Man har i dagsläget ingen fastställd metod för att mäta utvecklingen, och det är något som länsstyrelsen vill titta på tillsammans med kommunerna framöver.⁹³

Frivilligorganisationernas uppföljning

Civilförsvarsförbundet framhåller att intresset är stort för utbildningarna men att det gäller att förpacka och distribuera innehållet på ett sätt som berör. Civilförsvarsförbundets kurser utvärderas fortlöpande av kursdeltagarna. Resultaten av dessa tas upp i utvecklingssamtal som hålls med instruktörerna vartannat år. År 2013 genomfördes på uppdrag av MSB en extern utvärdering av verksamheten. Resultatet av denna visade att 93 procent var nöjda eller mycket nöjda. Instruktörer rapporterar kurser och kursstatistik till förbundet som i sin tur registrerar och arkiverar uppgifterna.⁹⁴

Lottakåren följer upp all verksamhet och redovisar till respektive myndighet som gett uppdragen och med vilka man fört en uppdragsdialog.⁹⁵ Utbildningar redovisas med kostnader och antal utbildade samt deltagande instruktörer. Även kursutvärderingar genomförs.⁹⁶

⁹¹ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

⁹² Göteborgs stad, telefonintervju 2015-09-14. Av MSB:s återkommande enkätundersökningar till 18-åringar framgår att enbart 22 procent instämde helt eller delvis i påståendet ”Jag är medveten om vad som är mitt ansvar om Sverige skulle drabbas av en allvarlig händelse eller kris”. MSB, 18-årsundersökning, oktober 2013.

⁹³ Länsstyrelsen i Kronobergs län, skriftligt svar 2015-09-16.

⁹⁴ Civilförsvarsförbundet, skriftligt svar 2015-09-09.

⁹⁵ Lottakåren pekar på att frivilligorganisationer förväntas leva upp till ökade krav på effektivitet och noggranna återrapporteringar och att detta kräver administration. Organisationerna utvecklar rutiner och stödsystem och har kompetent anställd personal som ska kunna motsvara kraven, vilket innebär att kraften till rekrytering, motivering och medlemsvård påverkas. Svenska Lottakåren, skriftligt svar 2015-09-07.

⁹⁶ Svenska Lottakåren, skriftligt svar 2015-09-07.

Ytterligare behov av information och utbildning

MSB beställde 2014 en studie av Försvarshögskolan för att undersöka offentliga aktörers syn på enskilda människors ansvar och roll i samband med kriser.⁹⁷ Offentliga aktörer representerades i studien främst av beredskapssamordnare och beredskapsdirektörer. På frågan hur enskildas krisberedskapsförmåga kan stärkas svarade de flesta av aktörerna att information skulle öka medborgarnas krisberedskapsförmåga.⁹⁸ Det framhålls i rapporten att för den som är intresserad finns redan information på webbplatser som Krisinformation.se, DinSäkerhet.se m.fl. webbplatser.

Nationella och återkommande informationskampanjer, som många efterfrågar, kan däremot leda till att information når ut till fler grupper än de som redan är intresserade. Även om information per se inte per automatik leder till att enskilda bunkrar upp med konserver och ficklampa skulle information göra att den mentala beredskapen ökar, vilket är en viktig början.⁹⁹

Beredskapsansvariga som ingick i studien bedömde att utbildning var det näst bästa sättet att öka krisberedskapen och man såg skolan som den bästa arenan.¹⁰⁰ Civilförsvarsförbundet framhåller att genom att använda skolorna som mötesplats när organisationen även de grupper som har störst behov av informationen, de som lever i utsatthet och är kraftigt överrepresenterade bland offren för olyckor.¹⁰¹

Försvarsberedningen konstaterade i sin försvarspolitiska rapport att det krävs olika former av informationsinsatser och utbildningar vad avser samhällets krisberedskap och Sveriges samlade försvar.¹⁰² Som framgått av uppföljningen arbetar MSB med att utveckla informationen till allmänheten på flera sätt, dels genom ökad tillgänglighet (se s. 15), dels genom stöd till kommunerna (se bilaga 1, s. 12 f.).

MSB har också tagit fram information och kommunikation som ett nytt resultatmål för krisberedskap i samhället.¹⁰³ Det övergripande målet utgår från den enskildes rätt till information enligt förvaltningslagen (1986:223).¹⁰⁴ Tillgången till begriplig och trovärdig information är en förutsättning för att enskilda individer, grupper och samhällsaktörer ska kunna fatta beslut och agera

⁹⁷ Asp, Crismart, 2015, s. 40.

⁹⁸ *Ibid.*, s. 30.

⁹⁹ *Ibid.*

¹⁰⁰ Asp, 2015, s. 40.

¹⁰¹ Civilförsvarsförbundet, skriftligt svar 2015-09-09. Man kan här jämföra med Röda Korset som med sina kurser försöker fokusera på att bygga motståndskraft hos enskilda individer, med särskild inriktning mot socioekonomiskt utsatta målgrupper och områden. Svenska Röda Korset, skriftligt svar 2015-08-26.

¹⁰² Försvaret av Sverige – Starkare försvar för en osäker tid, Ds 2014:20, s. 107.

¹⁰³ MSB, Resultatmål, dnr 2014-2378, s. 19–22.

¹⁰⁴ Myndigheternas serviceskyldighet 4 § ”Varje myndighet skall lämna upplysningar, vägledning, råd och annan sådan hjälp till enskilda i frågor som rör myndighetens verksamhetsområde. Hjälpen skall lämnas i den utsträckning som är lämplig med hänsyn till frågans art, den enskildes behov av hjälp och myndighetens verksamhet.” Förvaltningslagen (1986:223).

före, under och efter en kris. I resultatmålet för information och kommunikation liksom i övriga fyra resultatmål ingår att stötta enskilda individer att ta eget ansvar i samband med en kris.¹⁰⁵

Efter det att regeringsuppdraget redovisats har MSB prioriterat att utveckla s.k. temperaturmätare kopplat till bl.a. information och kommunikation i samarbete med berörda aktörer.¹⁰⁶ I förslaget till resultatmål beskrivs temperaturmätare enligt nedanstående:

TEMPERATURMÄTARE		
Genomförd (ja/nej)	Grad av uppfyllelse (%)	Antal (n=)
Det finns aktuella handlingsplaner, kriskommunikationsplaner, kontaktlistor, m.fl.	Andel av befolkningen som upplevde att de fick den information som krävdes för att de skulle kunna fatta beslut och agera	Antal användare av säkra kommunikationstjänster (Rakel för säkra samband och WIS för säker informationsdelning)
Det finns alternativa informationskanaler och ett funktionellt internt kommunikationssystem	Andel av befolkningen som fick information på sitt modersmål, alt. på teckenspråk, braille, talad text eller lätt svenska	
Förmågan har prövats genom inträffad störning, genomförd övning eller scenarioanalys		

Figur 2 Temperaturmätare inom området information och kommunikation

MSB undersöker också hur resultatmålen kan komma till användning i nationell risk- och förmågebedömning. Därutöver kan anslaget 2:4 Krisberedskap 2016 finansiera myndigheternas arbete med att tillsammans pröva att genomföra och validera de föreslagna resultatmålen.¹⁰⁷

Det har framkommit i uppföljningen att flera aktörer efterlyser ökad tydlighet från statens sida och att budskapet bör samordnas. Länsstyrelsen i Uppsala län efterfrågar att enskilda myndigheters informationsinsatser ska bygga på en nationell likriktad syn och insats som fokuserar på att skapa en medvetenhet hos allmänheten om vad som kan förväntas av samhället och vad som kan lämnas till den enskilde att ta ansvar för när det gäller att tillgodose grundläggande behov av mat, vatten och värme.¹⁰⁸ Civilförsvarsförbundet menar att det i dag saknas strategier och mål för allmänhetens och därmed den enskildes engagemang i skyddet mot olyckor och krigsberedskapen.¹⁰⁹ Västerås stad menar att aktörerna i Sverige i dag arbetar mycket ineffektivt och spretigt med den enskildes ansvar. Västerås stad föreslår följande åtgärder:

- Tydliggör samhällets förväntningar på den enskilde.

¹⁰⁵ MSB, Resultatmål, dnr 2014-2378, s. 22.

¹⁰⁶ MSB, skriftligt svar 2015-10-06.

¹⁰⁷ MSB, skriftligt svar 2015-10-06.

¹⁰⁸ Länsstyrelsen i Uppsala län, skriftligt svar 2015-09-07.

¹⁰⁹ Civilförsvarsförbundet, skriftligt svar 2015-09-09.

- Skapa strategiska planer för hur vi ska öka den enskildes krisberedskap. Genomför nationella kampanjer. Möjliggör för kommunerna att komplettera med lokal information.
- Klargör vem som har samordningsansvaret. Håll ihop budskapet.
- Ta fram mallar för broschyrer och annat material. 90 procent av informationen är generisk mellan alla Sveriges kommuner.
- Mer kraft behöver läggas på utbildning i skolorna om den enskildes ansvar och beredskap. Obligatorisk kurs.
- Alla invandrare bör få en introduktion om den enskildes ansvar och beredskap.¹¹⁰

2.8 Konsekvenser av ett förnyat fokus på det civila försvaret

I uppföljningen har det även ingått att belysa hur aktörerna ser på allmänhetens behov av information mot bakgrund av ett förnyat fokus på det civila försvaret.

Området befinner sig i en utvecklingsfas

MSB uppfattar att det ligger rätt i tiden att gå ut samlat och brett för att engagera och intressera enskilda i frågor om vår gemensamma säkerhet. Insikt och förståelse för vad fredstida kriser innebär lägger även grunden för en stärkt förmåga vid höjd beredskap och krig. Generellt behövs nationella och långsiktiga informationssatsningar riktade till en bredare allmänhet än vad myndigheten i dag har möjlighet att arbeta med, framhåller myndigheten. MSB stödjer samordningen av berörda myndigheters information till allmänheten vid allvarliga olyckor och kriser, men hur detta stöd ska utformas under krig och krigsfara är ett område som befinner sig i en utvecklingsfas där fokus även ligger på beredskapen mot påverkanskampanjer.¹¹¹

Stort behov av att nå ut med information

På regional och lokal nivå bedömer man att behovet av information om den enskildes ansvar är stort och att kunskapsnivån hos allmänheten är generellt låg. Speciellt invånare i tätorter har en mycket dålig krisberedskap. Västerås stad framhåller att vid ett väpnat angrepp mot Sverige kommer stora resurser att behöva läggas på att ta om hand om dåligt förberedda invånare. Det är viktigt att det inte blir två olika informationskampanjer – krisberedskap kontra civilt försvar – eftersom frågorna hänger tätt ihop.¹¹²

Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att det finns ett behov av att nå ut med information till allmänheten och den enskilde om att vi befinner oss i ett delvis nytt läge där vi ska återta en förmåga till civilt försvar och vad detta också kommer att innebära. Det behövs mer information om Försvarsmaktens

¹¹⁰ Västerås stad, skriftligt svar 2015-09-09.

¹¹¹ MSB, skriftligt svar 2015-09-07.

¹¹² Västerås stad, skriftligt svar 2015-09-09.

roll och att de nu lägger mer fokus på övning och planering för vår svenska förmåga.¹¹³

Länsstyrelsen i Uppsala län menar att ett förnyat fokus på det civila försvaret innebär ett tydligare ansvar för länsstyrelsen att i samverkan med andra aktörer tillgodose allmänhetens informationsbehov. Behovet av och tekniken för att nå allmänheten får nya utmaningar vid exempelvis ett antagonistiskt hot.¹¹⁴

Svenska Lottakåren framhåller att de som inte har erfarenheter från det militära eller civila försvaret eller som inte har utsatts för någon kris eller katastrof förlitar sig starkt på att samhället tar hand om dem. Det finns därför ett stort behov av kunskap hos både unga och äldre.¹¹⁵

Konsekvenser på regional och lokal nivå inte tydliga

Några menar att frågan inte går att besvara ännu. Länsstyrelsen i Kronobergs län anför att man inte vet vilka förändringar som kommer att ske i totalförsvaret framöver och vilken påverkan det har på den enskilda.¹¹⁶ Göteborgs stad framhåller att det behövs tydligare ramar för vad det civila försvaret kommer att innebära för kommunerna, och kommunernas uppdrag i det civila försvaret behöver konkretiseras innan frågan kan besvaras ordentligt. I nuläget diskuteras och planeras det civila försvaret på regional och nationell nivå.¹¹⁷

¹¹³ Länsstyrelsen i Norrbottens län, skriftligt svar 2015-09-14.

¹¹⁴ Länsstyrelsen i Uppsala län, skriftligt svar 2015-09-07.

¹¹⁵ Svenska Lottakåren, skriftligt svar 2015-09-07.

¹¹⁶ Länsstyrelsen i Kronobergs län, skriftligt svar 2015-09-16.

¹¹⁷ Göteborgs stad, skriftligt svar 2015-09-09.

3 Utskottets bedömning

Ett ökat fokus på den enskildes ansvar och beredskap ligger i tiden

Försvarsutskottet anser, bl.a. mot bakgrund av den säkerhetspolitiska, teknologiska och klimatologiska utvecklingen i Sverige och i omvärlden, att det är viktigt att följa upp utskottets tidigare uttalanden om nödvändigheten av information till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en fredstida kris, höjd beredskap eller krig.

Sverige arbetade traditionellt mycket med sådana kunskapsinsatser under efterkrigstiden där t.ex. informationen Om kriget kommer spelade en viktig roll på sin tid genom broschyrer och telefonkataloger, men verkligheten i dag innebär nya och framför allt bredare hotbilder att hantera, varför frågan om hur man når ut med budskapet om vikten av en egen krisberedskap förtjänar ett förnyat engagemang.

MSB har uttryckt att det ligger rätt i tiden att gå ut samlat och brett för att engagera och intressera enskilda för frågor om vår gemensamma säkerhet. De betonar att insikt i och förståelse för vad fredstida kriser innebär även lägger grunden för en stärkt förmåga vid höjd beredskap och krig. Utskottet delar denna bedömning.

Den enskildes roll och förmåga bör stärkas ytterligare

Regeringen och riksdagen har de senaste åren försökt att förtydliga den enskilda individens roll i krisberedskapen. Detta tydliggörs genom att sätta människan i centrum för krisberedskapsarbetet. Utskottet har tidigare framfört att det är värnandet om den enskilda individens och befolkningens hälsa och säkerhet som ska prioriteras. Först när den enskilde inte klarar av att skydda sitt liv och sin egendom längre kan det bli ett åtagande eller en skyldighet för det allmänna att ingripa. Kunskapsflödet om förberedelser inför kriser, och hur dessa ska hanteras, blir därför mycket viktigt. I linje med detta har MSB:s föreslagna informationsinsatser tidigare välkomnats av utskottet. Dessa insatser är tänkta att göras i samverkan med berörda aktörer, inklusive skolor och frivilligorganisationer, för att stärka den enskildes förmåga.

Ökad kunskap ger ökade förutsättningar för utveckling

Genom den aktuella kartläggningen av redan befintliga informationsinsatser har ett underlag tagits fram som i en ögonblicksbild beskriver de sätt på vilka olika aktörer arbetar med att öka enskilda människors riskmedvetenhet, ansvarstagande och förmåga. Kartläggningen bidrar till att skapa förutsättningar för utveckling.

Utskottet vill med detta bidra till att stimulera till en diskussion och inspirera myndigheter, kommuner och andra aktörer att vidta ytterligare åtgärder. En långsiktig målsättning – i konkurrens med allt annat informationsflöde i

samhället – är att än bättre göra den enskilde medveten om vad han eller hon bör tänka på inför eller vid en större kris där grundläggande värden är hotade. Det kan gälla i fredstid vid t.ex. större olyckor, svåra naturhändelser, el- och internetbortfall eller vid höjd beredskap och krig.

Det är en utmaning att skaffa sig en samlad bild över all tillgänglig information i Sverige med det ovannämnda syftet, men det kan mot bakgrund av underlaget ändå konstateras att det är tydligt att alla aktörer inte alltid förmår förse allmänheten med behövlig och lättöverskådlig information och att mycket återstår att göra, särskilt på regional och kommunal nivå.

Nulägesanalysen i denna rapport visar alltså på flera frågor som behöver lyftas upp för en fördjupad diskussion men ger också prov på många intressanta exempel på informationsinsatser som kan tjäna som inspiration för det fortsatta arbetet. De senare vill utskottet särskilt lyfta fram.

Modern teknologi har både för- och nackdelar

Utskottet har i det samlade materialet funnit att internet dominerar som informationskanal. Att använda sig av alla de möjligheter som den digitala tekniken innebär är positivt, allt från att kunna informera i form av en kort film eller genom ett spel till en pedagogiskt utformad webbplats är framsteg. Att kunna använda sociala medier för snabb och direkt kommunikation är också värdefullt, både i förebyggande syfte och under en kris. Möjligheterna att målgruppsanpassa ökar i takt med att teknologier utvecklas. Internet ger exempelvis ökade möjligheter att tillhandahålla information som med hjälp av verktyg kan anpassas efter olika funktionsnedsättningar.

Det finns dock risker med att helt förlita sig på den moderna informationsteknologin för att få ut sitt budskap. Avbrott i elförsörjningen eller brister i informationssäkerheten kan innebära att informationsflödet helt plötsligt kan upphöra. Detta måste man ta hänsyn till när man diskuterar information till allmänheten om den enskildes ansvar och beredskap vid en kris- eller krigssituation.

Utvecklingsmöjligheter finns

Vad gäller innehållet i den information som lämnas i dag bedömer utskottet att det kan utvecklas eftersom det kan konstateras att aktuella webbsidor för centrala myndigheter, länsstyrelser och kommuner inte alltid är lätta att finna information på och ibland mest vänder sig till andra aktörer inom krisberedskapen och inte till allmänheten. Det är heller inte alla webbsidor som är tillgängliga på andra språk än på svenska eller har information på lättläst svenska. Dessutom bör det generellt sett fortsatt funderas kring möjligheterna för äldre och personer med funktionsnedsättning att tillgodogöra sig den nya tekniken.

Att ge ut informativa broschyrer i pappersformat kan vara ett sätt att komplettera den ökade internetanvändningen. Visserligen i ett annat sammanhang, men det sätt Riksbanken har valt att sprida information på om införandet av

nya sedlar genom att bl.a. skicka ut broschyrer till hushållen har visat på vikten av att även använda sig av traditionella distributionssätt för information.

Vissa kommuner använder t.ex. fortfarande broschyrer eller andra tryckta format som ett sätt att nå ut till sina kommuninvånare. Broschyrer som informerar och ger råd om individens säkerhet både vid egna kriser och vid samhällskriser har dessutom sannolikt större chans att bli lästa och att sparas i hemmet, än en broschyr som enbart handlar om krissituationer i samhället över lag. Hur denna information tas emot skulle dock behöva undersökas i särskild ordning, tillika finansieringsmöjligheterna för detta.

Informations- och utbildningsbehovet är stort

Utskottet konstaterar att informations- och utbildningsbehovet är stort och att både myndigheter och frivilligorganisationer, i samverkan med skolorna, har en viktig roll för att tillfredsställa detta behov. Det är viktigt att nå dem som inte besöker MSB:s webbplats och andra regionala och lokala webbplatser. Att synas i gratispress, på bomässor eller i köpcentrum och tala direkt med individer kan också vara ett sätt att öka kunskapen om samhällets sårbarhet, och därmed ens egen sårbarhet.

För den enskildes planering och engagemang torde enkla och positiva budskap vara viktiga i sammanhanget. 72-timmarsbudskapet är ett exempel på ett sådant. Även om denna tidsrymd ibland debatteras bedömer utskottet, liksom MSB, att eftersom 72-timmarsbudskapet redan har fått sådant fäste i Sverige är det svårt att överge det. Det behöver dock fyllas med mer innehåll och sättas i ett bredare sammanhang än vad som är fallet i dag, t.ex. utifrån perspektivet höjd beredskap eller krig.

Förberedelser inför höjd beredskap och krig kräver utvecklade informationsinsatser

Genomgången visar också på att civilförsvarets direkta behov sällan beaktas uttryckligen i informationsflödet, det vill säga åtgärder kopplade till höjd beredskap och krig. Även om det civila försvaret till stor del bygger på dagens civila krisberedskapsverksamhet anser utskottet att det finns mer krigsspecifika utmaningar som bör tas i beaktande vid planeringen av informationsinsatser. Detta motiveras bl.a. av krigets troligen mer geografiska omfattning, och dess mer fundamentala påverkan på människors liv, hälsa och egendom. Det är utskottets mening att civilförsvaret och totalförsvaret måste ses som en bärande del av den försvarspolitiska inriktning som riksdagen beslutade om under 2015 (prop. 2014/15:109, bet. 2014/15:FöU11, skr. 2014/15:251). Ett förnyat fokus på det civila försvaret i enlighet med inriktningsbeslutet torde exempelvis innebära ett tydligare ansvar för länsstyrelserna att i samverkan med andra aktörer tillgodose allmänhetens informationsbehov.

Ansvarets gränser är inte alltid tydliga

Var den enskildes ansvar börjar och slutar är relativt tydligt när det gäller att förebygga och att minska effekterna av brand samt av översvämning eller jordskred på egendom där en lokal riskbild finns. Resonemanget är sannolikt svårare att applicera på krissituationer där individen inte har någon möjlighet att förebygga olyckor eller lindra uppkomna kriser, t.ex. vid ett reaktorhaveri eller ett kemiskt utsläpp. Detta är något som måste tas i beaktande vid utformandet av informationskampanjer.

Ur ett författningsmässigt perspektiv konstaterar utskottet vidare att det finns föreskrifter för informationsinsatser till allmänheten vid en kris, men utskottet vill understryka behovet av att regeringen ser över föreskriftsstödet ytterligare, t.ex. i fråga om individens ansvar inför en kris respektive informationskraven på myndigheter före en kris. Uppföljnings- och utvärderingsarbetet får i sammanhanget inte glömmas bort.

Samordning är fortsatt viktigt

Det är viktigt att staten tar sitt ansvar och är tydlig i sitt budskap om vad som förväntas av den enskilde. I sammanhanget är det viktigt att framhålla vikten av att informationen till allmänheten samordnas bättre. Alla aktörer bör ha ett gemensamt och tydligt förhållningssätt till vilken information som lämnas i förberedande syfte. En komplicerande faktor är dock att hotbilden är mycket bred. Det är vidare utskottets mening att de initiativ som tagits för att utveckla målen för samhällets krisberedskap också bör få genomslag i vad allmänheten får information om.

Intressanta exempel på informationsinsatser finns det gott om

Trots att vissa brister kan konstateras i den information som lämnas är det samtidigt viktigt att framhålla att det finns ett flertal informationsinitiativ som utskottet vill lyfta fram, där text och bilder samspelar för att den enskildes riskmedvetande och förmåga ska öka. Utskottet välkomnar t.ex. de initiativ som tagits från lokalt håll och vars erfarenheter ofta frikostigt delas mellan kommuner.

För att stimulera till diskussion vill utskottet lyfta fram några av dessa informationssatsningar som exempel på information till allmänheten om hur man som privatperson kan förbereda sig och hantera en krissituation. Exempelen är tagna från kommunal nivå och länsstyrelsenivå och innehåller råd utifrån både generella och mer specifika krissituationer. Utskottets förhoppning är att dessa exempel kan tjäna som inspiration till förmån för en förbättrad krisberedskap för alla människor med hemvist i Sverige.

Exempel på informationsattsningar

Göteborgs stad

Nyttiga telefonnummer

Nödnummer, SOS	112
Polis	114 14
Nationellt informationsnummer vid kris	113 13
Sjukvårdsrådgivningen	1177
Göteborgs Stads kontaktcenter	031-365 00 00

Så här klarar du dig i tre dygn

– Förbered dig

Viktigt Meddelande till Allmänheten, VMA
 (även kallad Hc30 Frcdrik) är en varningssignal för allmänheten. Varningssignalen hörs i 7 sekunder. Sedan följer 14 sekunders tystnad. Därefter låter den igen. När faran är över hörs en längre signal på 30 sekunder. Signalen testas den första måndagen i mars, juni, september och december, klockan 15.00.

Vad du bör göra när larmet går:

1. Gå inomhus!
2. Stäng dörrar, fönster, ventiler och fläktar.
3. Lyssna på radio eller se på TV (Sveriges Radio och TV).
4. Kolla på www.krisinformation.se.

Läs mer på www.dinsakerhet.se

Göteborgs Stad

Klara dig själv i tre dygn. 72 timmar

Sverige är ett modernt land där de flesta av oss lever ett säkert och tryggt liv med alla tänkbara bekvämligheter. Men ett modernt samhälle är också ett sårbart samhälle. Hur beredd är du om något skulle hända?

Den svenska krisberedskapen bygger på att alla tar ett gemensamt ansvar för vårt lands och för vår egen och våra anhörigas säkerhet. Det egna ansvaret innebär att du ska vara förberedd på att kunna hantera en svår situation och klara de omedelbara behov som kan uppstå.

När det inträffar en större katastrof eller en mindre kris kan det ta dagar innan vi är tillbaka till att samhällets service fungerar normalt igen. Hur gör du då? Om du är utan ström. Utan värme. Om det inte finns mat i butikerna.

Tänk efter före

Att kunna klara några dygn utan el, vatten eller mat är ingen lätt situation. Men de flesta av oss kan klara det om vi tänker efter före. Om vi klarar de första akuta dygna underlättar det för de mest nödställda. Då kan samhällets resurser användas för att hjälpa svaga och utsatta människor, till exempel äldre, sjuka och barn.

Checklista

Vid kriser finns en risk att du måste klara dig utan till exempel värme, belysning, vatten och mycket annat. Här har vi samlat tips på hur du kan förbereda dig och vad som kan vara bra att ha hemma.

Krislåda

Vatten och mat

- Vattendunkar
- Mat som klarar rumstemperatur
- Campingkök med bränsle
- Utomhus kan du använda en grill

Värme och ljus

- Alternativ värmekälla, om möjligt
- Ficklampa med extra batterier
- Stearinljus, värmeljus och tändstickor
- Värma kläder och filtar

Information

- Radio med batteri
- Telefonlista på papper med viktiga nummer

Övrigt

- Husapotek med det viktigaste för dig
- Hygienartiklar
- Kontanter

Vatten

En vuxen bör normalt få i sig ungefär tre liter vätska om dagen genom dryck och mat.

Matförråd

Det mesta i matförrådet ska kunna lagras utan kyl eller frys och vara lätt att tillaga.

Ljusdals kommun (s. 1–3 och 16 av 16 sidor totalt)

OM DIN SÄKERHET

VIKTIG INFORMATION
FRÅN DIN KOMMUN

Ljusdals Kommun

VAD HANDLAR DEN HÄR BROSCHYREN OM?

JO, DEN HANDLAR OM SÄKERHETEN I SAMHÄLLET HELT ENKELT!

Tanken är att du efter att ha läst broschyren ska vara bättre förberedd om du blir drabbad av en kris. I broschyren finns det även tips och förslag på vad du kan göra för att vara bättre förberedd, men också information om vad kommunen har för möjligheter att hjälpa till. Längst bak, på allra sista sidan, hittar du en lista med viktiga telefonnummer som är bra att ha vid en kris.

VAD ÄR EN KRIS ELLER EXTRAORDINÄR HÄNDELSE?

Ett exempel på en kris som drabbade många människor i Sverige är stormen Gudrun. Effekterna av stormen Gudrun påverkade hela vårt samhälle och satte många och viktiga självklara samhällsfunktioner ur spel, bland annat telefonförbindelser, elförsörjning och framkomligheten på vägarna.

ANDRA EXEMPEL PÅ ANDRA KRISER!

Kriser är bland annat bränder, kraftiga översvämningar, större trafikolyckor, kärnkraftsolyckor, el- och telefonavbrott, pandemiska sjukdomar och sabotage.

IDAG ÄR VI BÄTTRE FÖRBEREDDA!

Sverige är idag bättre på att hantera kriser, men vi kan bli ännu bättre. Dels genom att du är bättre informerad men också genom att du är förberedd. Ett tips kan vara att spara den här broschyren för att ta fram och läsa den igen - då är du bättre förberedd vid en kris!

INNEHÅLL

1 Är du beredd när det händer?	8 POSOM-gruppen - vad är det?
2 Innan något händer - vad kan du göra?	9 Extraordinära händelser
3 När något har hänt	10 Kommunens krisberedskap
4 Innan det brinner	11 Säkerhetssamordnare - vad och vem är det?
5 När strömmen har gått	12 Viktigt meddelande till allmänheten - V.M.A.
6 Säkerhet i hemmet	13 Akut omhändertagande - L.A.B.C.
7 Krisinformationsnumret	14 Viktiga telefonnummer

Hur har du förberett dig för en kris eller katastrof?

VÅRA TIPS»

- Var beredd på det oväntade så ökar du din förmåga att hantera kriser.
- Håll dig informerad. Skaffa en batteridrivna radio med extra batterier.
- Gör upp handlingsplaner. Utgå från situationer som skulle kunna inträffa där du bor.
- Se till att du har alternativa ljuskällor. Exempelvis batteridrivna lampor.
- Ha filter, liggunderlag, varma sockor och mössor hemma för att hålla värmen.
- Vatten och mat. Ha ett litet mat- och vattenförråd hemma som räcker i en vecka.

5 bra saker att ha hemma!

Beakta av del finns hemma. Amars sammar det på inköpslistan! Batterier, första-hjälpen väska, konserver, extra filter, sotsäck, skardin- eller värmeljus och vatten på taska är saker som är bra att ha hemma för att vara exempelvis ett långt elavbrott.

VIKTIGA TELEFONNUMMER >>

Alarmering/nödsituation	112	Ljusdal Energi	
Ambulans, brandkår, polis och sjöräddning		Felanmälan, kontorstid	0651-760 750
Polisen, ej akut	114 14	Felanmälan, efter kontorstid	026-18 22 39
Jourhavande medmänniska/Röda korset	0771-90 08 00	Sjukvård	
Räddningstjänst		Närsjukhuset i Ljusdal	170 00
Växel	0651-180 00	Sjukvårdsrådgivning	1177
Räddningstjänstens expedition	0651-180 23	Läkemedelsupplysning	0771-450 450
Kommunen		Giftinformation	08-33 12 31
Kommunens växel, kontorstid	0651-180 00		
Felanmälan kommunens fastigheter, kontorstid	0651-183 40		
Felanmälan kommunens fastigheter, övrig tid	073-065 10 24		
Felanmälan gator, vatten, avlopp, kontorstid	0651-760 750		
Felanmälan gator, vatten, avlopp, efter kontorstid	0651-760 749		

VIKTIGA HEMSIDOR >>

Ljusdals kommun	www.ljusdal.se
Civilt försvarförbundet	www.civil.se
Strålsäkerhetsmyndigheten	www.stralsakerhetsmyndigheten.se
Sjukvårdsrådgivning på internet	www.1177.se
Svenska Livräddningssällskapet	www.sls.a.se
Sjöfartsverket	www.sjofartsverket.se
Allt om säkerhet	www.dinsakerhet.se
Svenska Brandskyddsföreningen	www.svbf.se
Vägverket	www.vv.se
Nationell portal för krisinformation	www.krisinformation.se
MSB	www.msb.se
(Myndigheten för samhällsskydd och beredskap)	

TELEFONJOURER >>

Kvinnojouren Viljan, Ljusdal	
Telefon	0651-130 69
Nationella hjälplinjen för personer i psykisk kris	
Telefon	020-22 00 60
Röda korsets telefonjour	
Telefon	0771-900 800
BRIS, Barnens Rätt i Samhället	
Telefon	0200-230 230

Du finner mer fakta och information om kommunens arbete med säkerhet och krishantering på vår hemsida

www.ljusdal.se

Borlänge kommun (tillsammans med Hedemora, Vansbro, Älvdalens och Äppelbo kommuner)

DIN UTRYMNINGSSTATION LIGGER HÄR:

Amsbergs församlingshem
Domnarvets skola
Milsbo bygdegård
Rommetravet
Maserhallen

UTRYMNING AV SKOLOR OCH ANNAN KOMMUNAL VERKSAMHET

Kommunal verksamhet, exempelvis förskolor, skolor och omsorgsverksamhet inom riskområdet, ansvarar för utrymning av verksamheten. Barn som inte hämtas av anhörig följer med personal till utrymningsstationen.

INFORMATION

För att de som drabbas ska kunna få och lämna information sätter kommunen vid en eventuell krissituation upp en informationscentral. Dit kan du också vända dig om du behöver hjälp att ta dig till utrymningsstationen eller om någon saknas. Telefonnummer till informationscentralen får du i samband med en krissituation via kommunens växel, kommunens webbplats och radio.

Kommunen har krisinformation på sin webbplats www.borlange.se/dammbrott.

Information finns också på Dalarnas kriswebb www.dalarna.se/kriswebb.

FRÅGOR & SVAR

Vad ska jag ta med mig om jag måste lämna mitt hem?

Viktigast är att du får med dig eventuella mediciner, plånbok och mobiltelefon. Du kan räkna med att du behöver vara hemifrån i några dagar.

Ska jag hämta mina barn i skolan?

Skolor och förskolor ansvarar själva för att ta med barnen till en utrymningsstation om läget är akut.

Hur ska jag göra med min sjuka gamla mor?

Kommunens äldreboenden ansvarar själva för evakuering av de boende. Om du har någon anhörig som bor själv hemma och inte själv kan ta sig till utrymningsstationen ska du ringa till kommunens informationscentral.

Får jag ta med mig mitt husdjur?

Ja.

Kan jag hjälpa till med något?

Det kan bli aktuellt med frivilliga insatser. Du kan anmäla ditt intresse till kommunens informationscentral.

Vilka broar kommer att vara framkomliga?

Räkna med att vägar och broar inom översvämningsområdet inte kommer att kunna användas under en tid.

Kan det vara farligt i riskområdet?

Ja. Undvik att vistas nära översvämningsområdet. Marken kan erodera och rasa på grund av vattnets strömmar.

DAMM- BROTT

SÅ GÖR DU OM EN DAMM
I DALÄLVEN GÅR SÖNDER

VILL DU HA MER INFORMATION
OM BEREDSKAPEN KRING DAMMBROTT?
Läs in QR-koden till höger med din mobil, eller läs mer på
www.borlange.se/dammbrott.

 Borlänge

Det röda på bilden markerar riskområdet och visar hur långt upp vattnet skulle kunna nå i Torsång och Omäs om dammen i Trängslet, Älvdalen brister.

DAMMBROTT KAN LEDA TILL ATT STORA OMRÅDEN SVÄMMAR ÖVER

Dalälven är en av de stora kraftverksälvarna i landet. För att kunna producera el måste man kunna reglera vattnet med dammanläggningar. I Dalälven finns ungefär 15 större dammar. Risken för att en damm ska brista och orsaka översvämning är mycket liten, men om en större damm skulle gå sönder kan stora områden längs älven svämma över.

Du har fått det här informationsbladet för att du bor i en kommun som skulle kunna påverkas om någon av länets större dammar skulle brista. Det här är en plan för vad du ska göra om det blir ett dammbrott som påverkar dig.

VAD HÄNDER VID ETT DAMMBROTT?

Vid ett dammbrott kommer inte någon flodvåg att skölja över länet, det handlar istället om en höjning av vattennivån. Snabbast stiger vattnet närmast efter dammen.

Om Trängslet-dammen i Älvdalens kommun skulle brista tar det ungefär 17 timmar innan vattnet når Torsång. Om dammen i Mockfjärd brister når vattnet Torsång betydligt snabbare men vattennivån blir inte lika hög. Vill du se hur området där du bor kan påverkas om en damm skulle gå sönder kan du titta närmare på www.bodange.se/dammbrott

SÅ FÅR DU REDA PÅ ATT EN DAMM HAR GÅTT SÖNDER

Vid en allvarig olycka, som till exempel gasutsläpp, en stor brand eller dammbrott varnas allmänheten i vissa tätorter genom signalen "Viktigt meddelande". Om du hör flera 7 sekunder långa tötande signaler med 14 sekunders tystnad emellan betyder det att något allvarigt har hänt. Varningssignalerna låter i två minuter.

När du hör varningssignalen ska du gå inomhus, slå av ventilation, stänga fönster och lyssna på radions P4. Du kan också få information på text-tv om vad som har hänt och vad du ska göra om du är i riskområdet.

UTRYMNING I RISKOMRÅDET

Om det skulle bli en översvämning på grund av ett dammbrott är det bra om räddningstjänsten, polisen och sjukvården snabbt kan få kontroll över situationen. Därför är det viktigt att de drabbade samlas på en särskild utrymningsstation. På utrymningsstationen får du hjälp och mer information om situationen.

Om du har fått veta att ditt hem hotas av översvämning orsakat av dammbrott ska du ta dig till den utrymningsstation som ligger närmast där du bor och anmäla dig där. Mer information om var din utrymningsstation ligger hittar du i den här foldern.

Du som bor i riskområdet och inte kan ta dig till utrymningsstationen får information om hur du får hjälp i radions kanal P4 i Viktigt meddelande till allmänheten.

VIKTIGT MEDDELANDE TILL ALLMÄNHETEN

Om du hör signalerna för Viktigt meddelande till allmänheten, VMA, ska du:

Gå inomhus
Stänga alla fönster och dörrar och stänga av ventilationen.
Lyssna på radions kanal P4.

Fyra gånger om året, första måndagen i månaden klockan 15.00, testas signalen.

DEN HÄR INFORMATIONEN KOMMER FRÅN DIN KOMMUN. LÄS DEN OCH FUNDERA IGENOM VAD DU SKULLE GÖRA VID EN EVENTUELL KRISITUATION.

HesaFredrik.nu – Krissamverkan Kronoberg/Länsstyrelsen i Kronobergs län

KRISLÅDA

MAT & VATTEN

- Vatten, vattendunkar & vattenreningstabletter
- Mat som klarar rumstemperatur (se nästa sida)
- Campingkök och bränsle

VÄRME & LJUS

- Extra element eller värmare
- Ficklampa med extra batterier
- Stearinljus, värmeljus & tändstickor
- Varma kläder och filter

För dig som bor på landet kan ett elverk vara bra att ha vid längre strömavbrott

INFORMATION

- Radio på batteri, solceller eller med vev
- Telefonlista på papper med viktiga nummer

ÖVRIGT

- Husapotek med det viktigaste
- Hygienartiklar
- Kontanter

KRISSKAFFERI

• Vatten.

En vuxen bör normalt få i sig ungefär tre liter vätska om dagen genom dryck och mat.

Detta räcker för två personer i tre dagar.

- 0,4 kg kaffe eller te
- 0,5 kg torrmjöl
- 1,0 kg kött- eller fiskkonserver
- 0,5 kg pulverpotatismos
- 0,5 kg pasta
- 1,0 kg knäckebröd
- 0,5 kg gryn och flingor
- 0,5 kg smör
- 0,7 kg hållbart pålägg
- 0,5 kg frukt- eller bärkonserver
- 0,3 kg pulversoppa
- Några burkar grönsakskonserver
- Torkad frukt
- Färdigblandad juice
- Konservöppnare

Listorna här till höger visar vad som är bra att ha hemma för att vid en kris klara sig själv några dagar.

NYTTIGA TELEFONNUMMER

Nationellt informationsnummer vid kris..... 113 13
 Nödnummer (gäller i hela Europa)..... 112
 Polisen..... 114 14
 Sjukvårdsrådgivningen..... 1177

Alvesta kommun..... 0472-150 00
 Lessebo kommun..... 0478-125 00
 Ljungby kommun..... 0372-78 90 00
 Markaryds kommun..... 0433-720 00
 Tingsryds kommun..... 0477-441 00
 Uppvidinge kommun..... 0474-470 00
 Växjö kommun..... 0470-410 00
 Almhults kommun..... 0476-550 00

Din familjs telefonnummer

1.....
 2.....
 3.....
 4.....
 5.....
 6.....
 7.....

VMA, VIKTIGT MEDDELANDE TILL ALLMÄNHETEN

VMA (även kallad Hesa Fredrik) är en varningssignal som finns på många orter. Varningssignalen hörs i 7 sekunder. Sedan följer 14 sekunders tystnad. Sedan låter den igen. När faran är över hörs en längre signal i 30 sekunder.

Vad du bör göra när larmet går:

1. Gå inomhus!
2. Stäng dörrar, fönster, ventiler och fläktar.
3. Lyssna på radio eller se på TV. Följande kanaler har information: Sveriges Radios FM-kanaler, Sveriges television, Sveriges utbildningsradio, TV4, Kanal 5 och Kanal 9.
4. Kolla på www.krisinformation.se

Referenser

- Asp, V., Enskildas ansvar och agerande vid kriser. Offentligas aktörers bedömningar. Crismart, FHS 96/2014
- Civilförsvarsförbundet, Årsredovisning för räkenskapsåret 2014
- Framställning till riksdagen 2008/09:RRS5 Riksrevisionens styrelses framställning angående Regeringen och krisen
- Förordning (2006:942) om krisberedskap och höjd beredskap
- Förordning (2008:10012) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
- Försvarsutskottets betänkande 2013/14:FöU11 Lag om sprängämnesprekursorer och redovisning av krisberedskapens utveckling
- Förvaltningslag (1986:223)
- Gotlands tidningar, Individens ansvar är stort 2015-02-24
- Lag (2003:778) om skydd mot olyckor
- Lag (2006:544) om kommuners och landstings åtgärder inför och vid extraordinära händelser i fredstid och höjd beredskap
- Länstidningen Värmlandsbygden, Hon har koll på säkerheten – Alla individer har ett ansvar i krissituationer, 2015-02-27
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap: 18-årsundersökning, oktober 2013
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Förslag till resultatmål för samhällets krisberedskap för försörjningen av dricksvatten, livsmedel och värme, Redovisning av regeringsuppdrag Fö2010/697/SSK, 2011
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Resultatmål – Förslag till målstruktur och mål inom fem områden, dnr 2014-2378
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Inriktning informationsuppdrag 2014, dnr 2014-1106
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Årsredovisning 2013
- Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Årsredovisning 2014
- Proposition 2002/03:119 Reformerad räddningstjänstlagstiftning
- Proposition 2013/14:144 Lag om sprängämnesprekursorer och redovisning av krisberedskapens utveckling
- Proposition 2015/16:1 Utgiftsområde 6 Försvar och samhällets krisberedskap
- Regeringskansliet, Försvarsdepartementet, Försvaret av Sverige – Starkare försvar för en osäker tid, Ds 2014:20

Regeringskansliet, Försvarsdepartementet, Regleringsbrev för budgetåret 2012 avseende Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Fö2013/300/SSK

Regeringskansliet, Försvarsdepartementet, Regleringsbrev för budgetåret 2014 avseende Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Fö2014/2014/ESL (delvis)

Sparf, J., Individens förmåga att ta ansvar för sin egen säkerhet: Särskilt utsatta grupper, MSB 2015

Svenska Lottakåren, Årsredovisning 2012

Svenska Lottakåren, Årsredovisning 2013

Skriftliga förfrågningar och telefonintervjuer

Almannavarnadeild, projektledare, e-brev 2015-05-26

Botkyrka kommun, säkerhetssamordnare, e-brev 2015-09-09

Civilförsvarfsförbundet, generalsekreterare, brev 2015-09-09

Direktoratet for samfunnsikkerhet og beredskap, seniorrådgivare, e-brev 2015-05-26

Energimyndigheten, enhetschef Enheten för trygg energiförsörjning, telefonintervju 2015-09-21, e-brev 2015-09-23

Göteborgs stad, chef Samhällsskydd och beredskap, e-brev 2015-09-09, telefonintervju 2015-09-14

LindströmRömbo, skriftligt svar 2015-09-21

Ljusdals kommun, säkerhetssamordnare, e-brev 2015-09-14

Luleå kommun, säkerhetschef, e-brev 2015-09-03

Länsstyrelsen i Kronobergs län, beredskapshandläggare, e-brev 2015-09-16

Länsstyrelsen i Norrbottens län, chef Enheten för social hållbarhet och samhällsskydd, e-brev 2015-09-14

Länsstyrelsen i Uppsala län, samordnare krisberedskap, e-brev 2015-09-07

Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, enhetschef Enheten för samordning, e-brev 2015-05-08, 2015-09-07, 2015-09-14

Oskarshamns kommun, säkerhetschef räddningstjänsten, e-brev 2015-09-10

Rigspolitiet, Politi, kommunikationsrådgiver, e-brev 2015-05-12

Sveriges Kommuner och Landsting, handläggare krisberedskap, e-brev 2015-04-30 samt 2015-09-04

Svenska Lottakåren, generalsekreterare, e-brev 2015-09-07

Svenska Röda Korset, enhetschef Beredskap och krisstöd, e-brev 2015-08-26

Västerås stad, Säkerhetsenheten, riskingenjör, e-brev 2015-09-09

Webbplatser

www.msb.se

www.dinsakerhet.se

www.krisinformation.se

www.energimyndigheten.se

www.stralsakerhetsmyndigheten.se

www.lansstyrelsen.se [med länkar till de 21 länsstyrelserna]

Kommunernas webbplatser: [www.kommunnamn\[utan å,ä,ö\].se](http://www.kommunnamn[utan å,ä,ö].se)

www.civil.se

www.svenskalottakaren.se

www.72timmar.se

www.svenskablastjarnan.se

www.hesafredrik.nu

www.almannavarnir.is

www.kriseinfo.no

www.sikkerhverdag.no

www.intermin.fi

www.nesa.fi

www.huoltovarmuus.fi

www.politi.dk

www.brs.dk/beredskab

www.beredskab.dk

www.getprepared.ca

www.dhs.gov

www.citizencorps.gov

www.fema.gov

www.ready.gov

www.sf72.org

2013/14:RFR1	SOCIALUTSKOTTET Etisk bedömning av nya metoder i vården – en uppföljning av landstingens och statens insatser
2013/14:RFR2	KULTURUTSKOTTET Uppföljning av regeringens resultatredovisning för utgiftsområde 17 Kultur, medier, trossamfund och fritid
2013/14:RFR3	KULTURUTSKOTTET En bok är en bok är en bok? – en fördjupningsstudie av e-böckerna i dag
2013/14:RFR4	KULTURUTSKOTTET Offentlig utfrågning om funktionshinderspersion i kulturarvet
2013/14:RFR5	TRAFIKUTSKOTTET Hela resan hela året! – En uppföljning av transportsystemets tillgänglighet för personer med funktionsnedsättning
2013/14:RFR6	FINANSUTSKOTTET Finansutskottets offentliga utfrågning om ändring av riksdagens be- slut om höjd nedre skiktgräns för statlig inkomstskatt
2013/14:RFR7	SKATTEUTSKOTTET Inventering av skatteforskare 2013
2013/14:RFR8	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Ett förlängt arbetsliv – forskning om arbetstagarnas och arbetsmarknadens förutsättningar
2013/14:RFR9	SOCIALFÖRSÅKRINGSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om vårdnadsbidrag och jämställdhetsbonus
2013/14:RFR10	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Subsidiaritet i EU efter Lissabon
2013/14:RFR11	SKATTEUTSKOTTET Utvärdering av skattelättnader för utländska experter, specialister, forskare och andra nyckelpersoner
2013/14:RFR12	UTBILDNINGSPOLITISKA UTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om PISA-undersökningen
2013/14:RFR13	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna kunskapsseminarium om icke smittsamma sjukdomar – ett ökande hot globalt och i Sverige (onsdagen den 4 december 2013)
2013/14:RFR14	KULTURUTSKOTTET För, med och av – en uppföljning av tillgängligheten inom kulturen
2013/14:RFR15	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets seminarium om OECD:s handlingsplan mot skattebaseroering och vinstförflyttning
2013/14:RFR16	TRAFIKUTSKOTTET Framtidens flyg

2013/14:RFR17	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Översyn av ändringar i offentlighets- och sekretesslagstiftningen 1995–2012
2013/14:RFR18	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna kunskapsseminarium om socialtjänstens arbete med barn som far illa
2013/14:RFR19	UTBILDNINGSPÄREUTSKOTTET Utbildningsutskottets seminarium om utbildning för hållbar utveckling inklusive entreprenöriellt lärande
2013/14:RFR20	KULTURUTSKOTTET Offentlig utfrågning För, med och av – en uppföljning av tillgänglighet inom kulturen
2013/14:RFR21	UTBILDNINGSPÄREUTSKOTTET Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Delredovisning 1: Skrivbordsstudie om autonomi- och kvalitetsreformerna
2013/14:RFR22	UTBILDNINGSPÄREUTSKOTTET Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Delredovisning 2: Intervjuundersökning med rektorer
2013/14:RFR23	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets hearing om framtidens luftfart – Har vi luft under vingarna?
2013/14:RFR24	JUSTITIEUTSKOTTET Offentlig utfrågning med anledning av EU-domstolens dom om datalagringsdirektivet

RAPPORTER FRÅN RIKSDAGEN		2014/15
2014/15:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Stöd till lokala åtgärder mot övergödning	
2014/15:RFR2	TRAFIKUTSKOTTET Hållbara analyser? Om samhällsekonomiska analyser inom transportsektorn med särskild hänsyn till hållbar utveckling	
2014/15:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning om järnvägens vägval	
2014/15:RFR4	FÖRSVARSPOLITISKA INRIKTNINGSUTSKOTTET Blev det som vi tänkt oss? En uppföljning av vissa frågor i det försvarspolitiska inriktningsbeslutet 2009	
2014/15:RFR5	UTBILDNINGSPOLITISKA INRIKTNINGSUTSKOTTET Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Huvudrapport	
2014/15:RFR6	UTBILDNINGSPOLITISKA INRIKTNINGSUTSKOTTET Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Delredovisning 3: Enkätundersökning till studieansvariga	
2014/15:RFR7	UTBILDNINGSPOLITISKA INRIKTNINGSUTSKOTTET Autonomi och kvalitet – ett uppföljningsprojekt om implementering och effekter av två högskolereformer i Sverige Delredovisning 4: Den fallstudiebaserade undersökningens första fas	
2014/15:RFR8	TRAFIKUTSKOTTET Seminarium om samhällsekonomiska analyser	
2014/15:RFR9	TRAFIKUTSKOTTET Sjöfartsnäringen och dess konkurrenskraft	
2014/15:RFR10	SKATTEUTSKOTTET Skattebefriade bränslen i industriella processer, så kallade råvarubränslen	
2014/15:RFR11	UTBILDNINGSPOLITISKA INRIKTNINGSUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om idrott och fysisk aktivitet i skolan – ett sätt att stärka inläring och hälsa	
2014/15:RFR12	KONSTITUTIONSPOLITISKA INRIKTNINGSUTSKOTTET Konstitutionsutskottets hearing om journalisters och medieredaktioners säkerhet och arbetsförutsättningar	
2014/15:RFR13	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Finsam – en uppföljning av finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser	
2014/15:RFR14	SOCIALFÖRSÄKRINGSUTSKOTTET Socialförsäkringsutskottets offentliga utfrågning om Finsam – finansiell samordning av rehabiliteringsinsatser	
2014/15:RFR15	SKATTEUTSKOTTET Skatteutskottets seminarium om internationellt samarbete mot skatteflykt	

- 2014/15:RFR16 NÄRINGSUTSKOTTET OCH UTRIKESUTSKOTTET
Offentlig utfrågning om ett handelsavtal mellan EU och USA
(TTIP)
- 2014/15:RFR17 CIVILUTSKOTTET
Civilutskottets offentliga utfrågning om unga vuxnas möjlighet att
finansiera ett eget boende

- 2015/16:RFR1 KONSTITUTIONSUTSKOTTET
Statsråds medverkan i konstitutionsutskottets granskning
- 2015/16:RFR2 FINANSUTSKOTTET
Finansutskottets offentliga utfrågning om den aktuella penningpolitiken
den 24 september 2015